

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
**Особливості управління ризиками банку в умовах
кризи**

Студентки 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Кучеренко Єви
Василівни

Науковий керівник
д-р екон. наук,
професор

Савлук Сергій
Михайлович

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ	
1.1. Поняття та основні види ризиків банку	6
1.2. Принципи та основні методи управління ризиками банку	13
1.3. Нормативна база з оцінки та управління банківськими ризиками в Україні	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РИЗИКІВ БАНКІВ УКРАЇНИ	
2.1. Аналіз ризиків різних типів банків України	28
2.2. Аналіз управління кредитними ризиками на прикладі ПАТ «Альфа Банк»	35
2.3. Аналіз інших фінансових ризиків на прикладі ПАТ «Альфа Банк»	44
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКІВ В УМОВАХ КРИЗИ	
3.1. Міжнародні стандарти з вимірювання та управління банківськими ризиками	52
3.2. Удосконалення механізму управління кредитним ризиком банку	57
3.3. Удосконалення механізму управління процентним ризиком банку	63
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Все більшої необхідності в сучасних умовах потребує якісний аналіз та достовірна кількісна оцінка рівня банківських ризиків. Тому потрібно встановлювати чіткий взаємозв'язок між станом розвитку банківської системи та економічним зростанням в країні, оскільки саме завдяки цьому можливо вплинути на рівень ризиків банку, які залужать від зовнішніх факторів. Також цей взаємозв'язок дає відповіді на питання, які існують проблеми в суспільстві та як вони впливають на збільшення банківських ризиків, оскільки останні притаманні виключно всім без виключення банківським установам. В цьому й полягає актуальність теми дослідження.

Слід відзначити, що більшість банківських ризиків пов'язана з активними операціями банку, а саме кредитною та інвестиційною діяльністю. Діяльність банківських установ щодо залучення коштів на вклади (депозити), на розрахункові та поточні рахунки безпосередньо пов'язані з багатьма ризиками. З врахуванням того, що всі банківські установи здійснює як активні, так і пасивні операції банківські ризики мають додаткові чинники на їх виникнення та зростання. Це потребує розробку специфічного механізму до обмеження їх виникнення та впливу на діяльність банку. Тому комплексний та ефективний аналіз банківських ризиків є головним стратегічним завданням стратегічного управління банківської.

Ступінь дослідженості теми. Аналіз та оцінку банківських ризиків розкривали у своїх дослідженнях плеяда вітчизняних та зарубіжних вчених таких як Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, Д. Косова, Чугунов, І.М. Парасій–Вергуненко, В. Й. Плиса, В. Ю. Подчесова, Л.О. Примостка, В.Т. Севрук та ін. Вони внесли значний вклад у розробку теоретичних засад та впровадження практичних аспектів у роботу банківських установ та в загальному в розвиток банківської системи. Однак недостатньо присвячено питанням адаптації

міжнародного досвіду у сфері регулювання банківських ризиків у вітчизняну практику роботи банків, а також розробці ефективних механізмів їх управління.

Метою випускної кваліфікаційної роботи полягає у розробці теоретико-методологічних засад управління банківськими ризиками, оцінці рівня ризиків вітчизняних банків та впровадження в їх роботу перспективних шляхів розвитку системи ризик-менеджменту в умовах кризи в.

Перед дослідженням поставлені наступні **завдання**:

- визначити сутність та основні види ризиків банку;
- розглянути принципи та основні методи управління ризиками банку;
- дослідити нормативну базу з оцінки та управління банківськими ризиками в Україні;
- проаналізувати ризики різних типів банків України;
- здійснити аналіз управління кредитними ризиками на прикладі ПАТ «Альфа Банк»;
- оцінити інші фінансові ризики на прикладі ПАТ «Альфа Банк»;
- розглянути міжнародні стандарти з вимірювання та управління банківськими ризиками;
- удосконалити механізм управління кредитним ризиком банку;
- запровадити перспективні шляхи щодо вдосконалення механізму управління процентним ризиком банку.

Об'єктом дослідження є системи управління ризиками банку в умовах кризи.

Предметом дослідження є процес управління ризиками банківських установ в умовах кризи.

В роботі застосовувалися різні **методи дослідження** такі як метод системного та структурно-логічного аналізу, індукції та дедукції, історичний та метод порівняння, які дали можливість логічно побудувати структуру роботи та узагальнити поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених на розгляд сутності поняття банківський ризик та механізм його управління. Також використовувалися специфічні методи дослідження такі як статистичний, аналітичний, графічний та економічний.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань регулювань банківських ризиків; офіційні дані Національного банку України; аналітичні огляди та фінансова звітність банків; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в запровадженні удосконаленого механізму управління банківськими ризиками в банківській установі з подальшим його запровадженням в інших банках України.

Практична цінність результатів дослідження. В випускній кваліфікаційній роботі наведені пропозиції щодо впровадження міжнародних стандартів з вимірювання та удосконалення механізму управління банківськими ризиками.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковано 1 статтю: «Сутність та принципи ризик менеджменту в банку»: зб. Наук. Студ. Заочної форми навчання / відп. Ред. Н.П.Шульга, - Київ: Київ, нац. торг.-екон. ун-т, 2018.

Обсяг і структура випускної кваліфікаційної роботи. Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи – 71 сторінка. Робота містить 1 таблиць, 17 рисунків, список використаних джерел налічує 93 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

1.1. Поняття та основні види ризиків банку

Банківська діяльність оцінюється підвищеним рівнем ризиків у порівнянні з іншими видами господарської діяльності. Тому як свідчить вітчизняна та зарубіжна практика на банківському ринку процес управління ризиками є важливим напрямком банківського менеджменту. У значній мірі акцентується увага на дослідження ризикових напрямків та основних різновидів ризиків, оцінці, аналізу та здійсненню контролю за банківськими ризиками, а також пошуку ефективних та дієвих методів створення та моніторингу відповідних механізмів управління [65, С. 967-972].

Аналіз концептуальних положень, що стосуються ризикології дозволяє окреслити те, що в наукових дослідженнях та працях вчених відсутній єдиний методичний підхід до визначення самого поняття «ризик». Поряд із цим створення ефективної системи управління фінансовими ризиками банківської установи передбачає наявність відповідного категорійно-понятійного апарату, тобто формування змістовного наповнення визначення поняття «фінансовий ризик», виходячи із загальних наукових концепцій, які були сформовані вітчизняними та зарубіжними вченими. Для досягнення зазначеної мети потрібно враховувати етимологію категорії «ризик» [78, С. 23-28].

Неоднозначність у визначенні змісту та сутності категорії «ризик» у сучасній зарубіжній та вітчизняній науковій літературі, на нашу думку, пов'язана з необхідністю узагальнення у даному терміні всієї сукупності різних факторів небезпеки та всіх їх потенційних наслідків для тих або інших видів господарської діяльності. Дуже часто вчені намагаються з'єднати в одне поняття різні, іноді кардинально відмінні, науково-теоретичні підходи до визначення поняття «ризик».

Для того, щоб узагальнити всі існуючі погляди на дану проблематику, доцільно стверджувати про існування двох основоположних напрямів трактування цієї категорії (рис. 1.1).

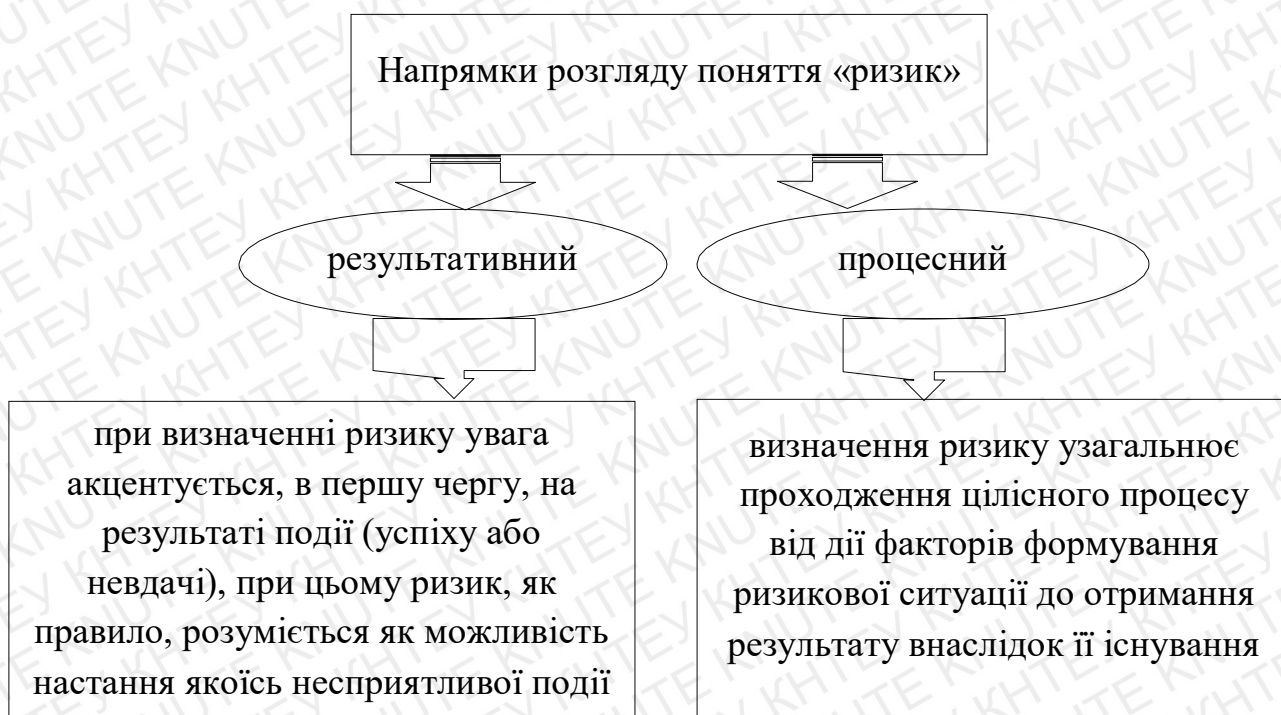

Рис. 1.1. Наукові напрямки щодо розгляду поняття «ризик»*

*Примітка: побудовано автором на основі використаного джерела [75]

Відносно вчених, які надають перевагу неокласичній теорії ризику відмітимо, що на їх думку різниця між ризиком і непевністю полягає в основному в тому, що ризик характеризується можливими індикаторами змінних, які неможливо проконтролювати, а непевність – ні. Як свідчить теорія американського економіста Ф. Найта ризик являється в першу чергу результатом будь-якої діяльності, яку можливо оцінити шляхом використання закону великих чисел і методів теорії ймовірності. Якщо ж неможливо провести подібні розрахунки результат діяльності визначити малоймовірно. Наведений підхід є доречним з погляду математичної теорії оцінки операцій, в якій відокремлюють завдання прийняття рішень за наявності будь-якого ризику і за умовами невизначеності. Однак як свідчить практика дуже часто відбуваються ситуації, які пов'язані з ризиком, за яких визначити ймовірність прояву того чи іншого наслідку досить складно, в деяких випадках неможливо.

Розглядаючи поняття «банківський ризик» плеяда вчених у більшості випадків акцентують увагу на визначенні сутності дефініції «ризик» у

взаємозв'язку з специфічними умовами його виникнення при веденні банківської діяльності. У чинному вітчизняному законодавстві використовується більш ширший підхід до окреслення поняття «банківський ризик», при цьому не робиться обмеження аспектами його прояву саме фінансового характеру. У нормативно-правовій базі банківський ризик оцінюється як можливість понести втрати при виникненні та супроводження несприятливих умов, що загрожують діяльності банківській установі [49].

Підвищення рівня ризиків банку призводять до масштабних фінансових витрат, що у підсумку призводить до загального банкрутства банківських установ. Якщо оцінювати ризик зі сторони банку він означає майбутню можливість зниження вартості капіталу банку на ринку або отримання доходів значно менших, ніж плануватися через вплив внутрішніх та зовнішніх чинників несприятливого характеру.

У таблиці 1.1. розглянемо основні позиції вчених щодо визначення поняття «ризиків банку».

Таблиця 1.1

Дослідження вчених щодо визначення сутності поняття «банківський ризик» □

№	Вчені	Сутність поняття «банківський ризик»
1.	М. Гаретовский [82]	Розглядає банківський ризик у вигляді небезпеки втрат, що залежить від особливостей здійснених операцій кредитними установами.
2.	Л. Примостка [69]	Під банківським ризиком аналізує можливість отримання доходів не в повному обсязі або зниження вартості капіталу банку за ринковою оцінкою через несприятливий вплив зовнішніх чи внутрішніх факторів.
3.	К. В. Уваров [76]	За позицією автора банківським ризиком є можливість того, що деякі очікувані чи неочікувані події, можуть викликати негативний вплив на капітал або доходи банку.
4.	В. Подчесова [66]	Зазначає, що банківські ризики означають невизначеність, які зв'язані з впливом конкуренції між банками, так й між іншими учасниками фінансового ринку, що проявляє себе у впливі на сталість руху фінансових потоків та зміні обсягів фінансових ресурсів банку.
5.	С. Козьменко [46]	У своїй праці оцінює банківський ризик як можливу (потенційну або реальну) загрозу для тих або інших інтересів банку.

Продовження таблиці 1.1

6.	В. Севрук [71]	Досліджує банківський ризик як невизначеність майбутнього результату діяльності банку та потенційні несприятливі прояви у випадку невдачі.
7.	Г. Панова [61]	Аналізує банківські ризики як небезпеку або можливість втрат банку при настанні певних небажаних подій.
8.	І.М. Парасій– Вергуненко [62]	Під банківським ризиком розглядає можливість понесення витрат у разі виникнення несприятливих для банківської установи обставин.

*Примітка: побудовано автором на основі використаного джерела [46, 61, 62, 66, 69, 71, 76, 82].

Отже, проаналізувавши дослідження вчених відносно визначення сутності поняття «банківські ризики» можемо узагальнити та надати наступне трактування: банківський ризик – це ймовірність відхилення від планованих показників банку у здійсненні своєї діяльності через стан управління та вплив чинників зовнішнього середовища, проведення активно-пасивних операцій, механізм їх організації, результат яких можуть бути позитивним, негативним або нульовим.

Поділ банківських ризиків досить різноманітний. Національний банк України, який в першу чергу має на меті ефективний контроль та нагляд за банківською діяльністю поділяє ризики на такі категорії, а саме (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Поділ банківських ризиків у відповідності із положеннями Національного банку України*

*Примітка: побудовано автором на основі використаного джерела [50].

Зазначимо, що будь-яка банківська послуга чи продукт може наражати банківську установу на кілька видів ризиків. Як відмічає Л. О. Примостка, до зовнішніх відносять ризики, які безпосередньо пов'язані зі змінами у зовнішньому оточенні банківської установи та незалежні від результатів її роботи. До них можна приєднати ризики правового характеру, соціальні, політичні і та загальноекономічні ризики, які виникають переважно у разі проблем у політичній нестабільності країни, загостренні стану кризи економічного характеру, здійсненні консолідації боргових зобов'язань, запровадження ембарго, війни, відміни ліцензій на імпорتنі операції, стихійного лиха (пожежі, повені, землетруси), затвердження на державному рівні заборони на здійсненні платежів за кордон, проведення приватизації, неадекватного регулювання з нормативного боку, націоналізації тощо [69].

Вплив таких зовнішніх ризиків на підсумки роботи більшості банків досить високий, здійснення управління наведеними ризиками складний процес,

а в більшості випадків неможливий. Для того, щоб провести їх оцінку використовується в переважній більшості логічні методи аналізу. До ризиків внутрішнього характеру відносять ризики, що виникають внаслідок діяльності певного банку. При цьому чим більша клієнтська база, система комунікації банку, кількість партнерів, банківських операцій, послуг, тим зростає кількість внутрішніх ризиків, які впливають на всі етапи його роботи. У порівнянні із зовнішніми ризиками внутрішні швидше ідентифікуються та квантифікуються.

Необхідно зазначити, що внутрішні ризики виникають внаслідок діяльності самої банківської установи і має пряму залежність від операцій, які проводяться банком. Відповідно до цього такі ризики пов'язані з (Додаток А).

Підхід, який оснований на розподілі ризиків на зовнішні та внутрішні також застосовано в працях С. Козьменка, Ф. Шпиґа, І. Волошка. До групи зовнішніх

ризиків банку цими вченими віднесено ризик щодо стану країни (ризик трансферту, ризик конвертації, ризик мораторію платежу), валютний

(трансляційний та комерційний ризики) та процентний ризики. До групи внутрішніх ризиків вченими включено такі групи: ризики, які пов'язані із специфікою клієнтів (за власністю, галузевий, за розміром); ризики банківських

операцій, диференційованих за напрямками та відображенням в обліку; ризик, обумовлений видом банку (спеціалізованим чи універсальним). Основною перевагою такого підходу є те, що ризики діляться на зовнішні та внутрішні за джерелом їх утворення, але до поділу розглянутих авторів не входить переважна більшість категорій банківських ризиків, які передусім обумовлені якістю банківського управління (операційний, стратегічний, технологічний, юридичний тощо) [46].

Більш розгалужена класифікація з виділенням категорій ризиків наведена в роботі О. Довгань [37]. Автором виділено наступні ознаки для групування ризиків банку: сфера виникнення (зовнішні та внутрішні); характер впливу (портфельні, структурні, неплатоспроможності); ступінь впливу (функціональні та фінансові); фактор ризику (управлінські, операційні, контрагентів, ліквідності, ринкові, форс-мажорні); сфера локалізації (депозитні, кредитні, цінні папери, процентні, валютні, економічні, правові політичні). Автор вбачає, що зазначений підхід ураховує як особливості ризику як категорії підприємницької діяльності, так і як об'єкту управління. Погоджуючись з даним твердженням вбачаємо, що підхід автора не дозволяє сформувати чітку базу для формування карти банківських ризиків.

М. Воцилко та А. Головка, В. Грушко, М. Денисенко, О. Вовчак та О. Пернарівський та ін. поділяють банківські ризики на три групи: фінансові ризики, функціональні ризики та інші по відношенню до банку зовнішні ризики. Подібну класифікацію пропонує Блуффорд Х. Путнем [23], який до їх складу включає фінансові ризики, ризики фінансових послуг чи ризики реалізації (що відповідає сутності функціональних ризиків) та інші по відношенню до банку зовнішні ризики. Також можна подати узагальнений поділ банківських ризиків (Додаток Б).

Аналізуючи види банківських ризиків, слід зазначити, що цей перелік не буде повним, якщо не охарактеризуємо поділ ризиків відповідно до Базельської угоди про капітал, оскільки Україна застосовує заходи щодо інтеграції національної банківської системи у світовий фінансовий простір: ринковий ризик, кредитний ризик, валютний та операційний ризик. Відповідно до угоди

Базель II кожна банківська установа повинна мати у своїй діяльності визначений розмір банківського капіталу для можливості покриття своїх основних ризиків, а саме: ринкового, кредитного, операційного [55].

Потрібно зазначити, що незалежно від видів та класів ризиків банку їх вплив на його діяльність проявляється переважно через фінансові витрати банківської установи, які обумовлюються порушенням ритмічності та збалансування надходження та видатків у структурі його фінансових потоків за всіма видами діяльності. Тобто відмінністю від економічних ризиків в цілому як основної сутнісної ознаки банківського ризику є специфічний характер механізму його утворення – через зміну обсягових, просторових та часових характеристик руху грошових коштів у фінансових потоках банківської системи.

Оскільки тема дослідження передбачає визначення ризиків в умовах кризи відзначимо те, що криза у банківському секторі являє собою різку зміну зовнішніх і внутрішніх умов діяльності банківської системи, внаслідок чого вона стає неспроможною стабільно функціонувати та виконувати свої основні функції. Розрізняють кризу в окремому банку та системну кризу банківської системи.

Отже, можемо зробити висновок про те, що банківський ризик поряд із загрозою значних фінансових витрат за несприятливого розвитку подій одночасно є важливим стимулом у банківському розвитку, що надає можливість банкам досягати успішної діяльності в умовах конкуренції. Ухилення банківських установ від прийняття економічно доцільних обсягів ризиків стає результатом їх відставання в розвитку в порівнянні з іншими банками, втрати конкурентоспроможності та поступового їх витіснення з ринку конкурентами, які більше адаптуються до ризиків. Система управління ризиками банків в першу чергу має бути спрямована не тільки на уникнення збитків при здійсненні операцій, а й на реалізацію заходів відносно формування системи, яка дозволить забезпечити оптимальному впровадженні інтересів банку та його клієнтів.

1.2. Принципи та основні методи управління ризиками банку

Здійснення управління ризиками діяльності банку являється процесом, за допомогою якого банківська установа ідентифікує ризики, здійснює оцінку їх розміру, проводить моніторинг і контроль свої позиції на ринку, а також враховує зв'язки між різноманітними видами ризиків. На механізм управління ризиками банківської установи значно впливають різноманітні види факторів, які поділяються наступним чином:

1. Методологічні фактори, до складу яких входять методи управління банківськими ризиками, які визначаються банком, аналітичні інструменти, за допомогою яких відбувається управління ризиками, основоположні принципи та критерії, засоби управління ризиками.
2. Організаційні фактори, а саме зрозумілість, чіткість, однозначність, реальність реалізації покладених на систему задач та функцій; доступність, наявність, визначеність забезпечення інформації для узгодженої роботи системи управління ризиками [71, С. 125-129].

Розглядаючи поставлену проблему, доцільно відзначити, що механізм управління ризиками є логічною складовою організаційного процесу діяльності банківської установи, і тому вона повинна обов'язково бути втілена у наведений процес, мати наукове підґрунтя для формування стратегії, тактики та оперативного втілення, які повинні узгоджуватися із загальною стратегією, тактикою, оперативним засобами управління банківської установи.

З урахуванням зазначеного вище механізм управління банківськими ризиками має відповідати наступним загальним вимогам (Додаток В).

Банківська установа повинна забезпечити здійснення аналізу ризиків систематично, яка буде спрямована на їх ідентифікацію та оцінку розміру. Метою такого аналізу повинен бути поглиблене визначення суті ризиків, які впливають на діяльність банку, та оцінку можливого їх узгодження з завданнями, стратегією та політикою. Ефективність системи управління банківськими ризиками залежить від вибору керівництвом банківської

установи принципів, які враховуватимуться при управлінні працівниками та менеджерами банку. Більшість вчених виділяє принципи управління ризиками, або ототожнює їх з принципами ризик-менеджменту. Крім того, серед вітчизняних науковців немає єдності навіть щодо виділення принципів управління ризиками.

Так, Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева виділяють такі принципи управління банківськими ризиками як забезпечення інтересів зацікавлених сторін, повнота охоплення, безперервність, відповідність, об'єктивність [69]. Л. Л. Мешкова, В. Й. Плиса, Л. Н. Тэпман [64] у своїх працях виокремлюють такі принципи в управлінні банківськими ризиками як: прогнозування чинників виникнення ризиків та можливих збитків у результаті даних ризиків, необхідність зменшення ризиків, відповідальність керівників та співробітників за формування політики і механізмів управління ризиками, контроль за ризиками повинен проводитися усіма підрозділами і службами банку.

Що стосується даних виокремлених принципів, то контроль за ризиками не можна відносити до принципів, а швидше до функцій ризик-менеджменту, адже це функціональна складова робочого процесу, яка нічого спільного з принципами як необхідними елементами управління банківськими ризиками не має.

Цікавим є підхід інших авторів, які виділяють принципи не управління ризиками, а саме ризик-менеджменту. Так, у праці О. Нетикина виокремлюються такі принципи управління банківськими ризиками як командність, інформативність, прогнозування, документарність [59]. Принцип командності автор трактує як спільну кооперацію зусиль працівників та адміністрації. Принцип прогнозування пояснює автор так, що завжди може бути ймовірність гіршого сценарію розвитку подій, тому необхідно прогнозувати наслідки ризику. Що стосується принципу інформативності, то автор пояснює його як необхідність наявності повної інформованості про можливі ризики та їх наслідки.

Наведений аналіз наукових думок щодо виділених принципів показав те, що відсутня уніфікація назв принципів, існує невідповідність назв та тлумачень

принципів, а також уособлення в понятті «управління ризиками» поняття «ризик-менеджменту», що є неприйнятним. Тому необхідно виокремити саме принципи управління банківськими ризиками, до яких належать: принцип командності, безперервності, документарності, адекватності реакції, дієвості, оперативності та системності. Більш детально їх розглянемо в Додатку Г. Відносно методів управління банківськими ризиками зазначимо, що вони поділяються на такі групи як методи уникнення банківських ризиків та методи їх прийняття.

Методи, за допомогою яких уникають банківські ризики є більш дієвими та простими засобами управління банківськими ризиками, їх значення полягає в ухиленні від діяльності банку, яка є ризикованою. Уникаючи таким чином ризик, банківська установа позбавляє можливості отримати не лише плановий прибуток, а й майбутній додатковий прибуток (для прикладу зазначимо, що через отримання відповідної ліцензії на здійснення ризикованих банківських операцій), використання зазначених способів у діяльності банку не є поширеним [31, С. 51-52].

Методи, за допомогою яких уникають банківські ризики розділяються на наступні підгрупи:

1. Відмова від деяких видів діяльності банком. Проте навіть у такому випадку можуть виникати події, за яких уникнути ризиків практично неможливо чи уникнення одного із видів ризику може призвести до виникнення інших.
2. Здійснення діяльності банком відмінним від традиційного способом. Дуже часто у цьому розумінні використовують заміну застарілих технологічних схем банківських продуктів та послуг банківських установ новими. Проте заміна діючої банківської діяльності потребує значних внутрішніх змін, здійснення перерви в роботі й зумовлює значне підвищення цін на банківські операції та послуги.
3. Зміна географічного місця виконання діяльності банком.

Методи, за допомогою яких ухиляються від банківських ризиків досить часто застосовуються комерційними банками, однак використання наведених методів можливе у тому випадку коли банк має повну інформацію про ризики.

Методи, за допомогою яких приймаються банківські ризики, включають в себе наступні групи:

1. Методи, за допомогою яких знижуються банківські ризики – для зменшення банківського ризику застосовуються методи поліпшення організаційної структури, лімітування, диверсифікації, моніторингу та контролю. До того ж процес управління банківськими ризиками в основному має на меті не уникнення ризику, а лише зменшення його рівня та спрямований на отримання банківською установою винагороду за прийняття ризику. Винятками у цьому випадку є деякі ризики, рівень яких не зв'язаний із величиною та рівнем винагороди банківської установи. Для прикладу зазначимо, що Національний банк України до досліджуваних ризиків відносить ризик репутації, юридичний ризик, стратегічний.

2. Методи, за допомогою яких банк самостійно протистоїть ризикам банку – дають можливість покривати можливі збитки за рахунок власних грошових коштів та резервів. У тому випадку коли прибутку буде недостатньо для покриття збитків, банківські установи створюють власні резервні фонди. Питання доцільності застосування наведеного методу викликає багато дискусійних питань. Однак можлива ситуація коли поглинання ризиків банку буде невиправданим, тоді виникне проблема банкрутства банку. Банківські установи використовують наступні методи протистояння ризикам самостійним способом, а саме самострахування шляхом створення власних резервів та методом прямого списання, за рахунок компенсації ризику поточним прибутком [18, С. 345-349].

При цьому слід на увазі, що резервні фонди для здійснення самострахування ризиків являється капіталом, що не дає банківським установам прибутку. Звичайно, банкіри намагаються скоротити розміри таких резервних фондів. Пошук саме оптимального рівня резервних фондів для менеджерів банку є складним процесом, оскільки їм потрібно робити вибір між

бажанням скоротити обсяги резервних фондів і намаганням зменшити рівень ризик можливих збитків фінансового характеру. Щорічно або щоквартально, в залежності від статистичних даних щодо рівня збитків у минулі роки і розміру прогнозованих майбутніх втрат, рівень резервних фондів у банківських установах доцільно переглядати.

3/ Методи трансферту ризиків банків – полягають у поділі ризиків між різними учасниками ринку: підприємствами, банками, страховими, будівельними, інвестиційними, лізинговими та факторинговими компаніями, а також іншими фінансовими організаціями.

Зазначимо, що трансфер банківського ризику не являється найбільш ефективним та безпечним способом мінімізації ризиків. Тому доцільно під час передачі ризиків банку враховувати наступні чинники: трансферу необхідно мати можливість досить швидко погасити всі наявні зобов'язання; трансфер повинен бути наділений відповідними повноваженнями для зниження і можливості контролю за ризиком і ефективніше використовувати ці функції; ризик має бути переданим за ціною, яка буде привабливою для всіх учасників передачі; розподіл можливих ризиків між трансфером і трансфері повинен бути визначеним і недвозначним; відповідне рішення про трансфер необхідно приймати з врахуванням критерію ефективності відносно недорогою за ціною та більш прибутковий метод порівняно з аналогічними, при цьому бути надійним та мінімізувати банківські ризики [28, С. 89-95].

В банківській практиці за сучасних умов існують наступні методи, що дозволяють передавати ризики банків: хеджування, страхування, проведення продажу активів та здійснення сек'юритизації, надання паралельних кредитів та проведення консорціумів, укладання договорів гарантії та поруки, здійснення факторингу та застосування кредитних деривативів (CDS, TRS та CLN). Також в сучасній практиці здійснення банківської діяльності часто застосовуються із наведених методів такі як проведення хеджування, здійснення страхування та укладання договорів гарантії та поруки. При цьому страхування відноситься до методів, за допомогою яких передають ризик шляхом укладення договору, в якому боржник виступає страховою компанією.

Хеджування як ще один метод мінімізації банківського ризику передбачає окреслення об'єкта хеджування та виборі відповідно до його вимог адекватного інструменту передачі ризику, для того, щоб компенсувати збитки від об'єкта хеджування в основному шляхом використання прибутків від інструменту хеджування. Такий вид передавання ризиків дозволяє банківській установі ліквідувати як можливий ризик, так і дає перспективу отримати додатковий прибуток тільки у тому випадку коли умови чи події будуть досить сприятливими з позиції об'єкта хеджування, тоді будь-який прибуток в автоматичному порядку перекриватиметься збитками від інструменту хеджування. [34, С. 60]. Більш детально розглянемо операційні ризики в Додатку Д.

На практиці використовується комплексний метод здійснення аналізу загального розміру ризиків банку, який формується на загальній оцінці рівня ризику відносно банку в загальному. Головним в системі управління операціями банку, які є ризикованими, являється визначення рівня виправданості і допустимості того чи іншого банківського ризику та прийняття відповідних рішень. Перспективним в цьому напрямку є визначення рівня допустимості сукупного ризику банку для формування нормативу відрахувань від прибутку до резервного фонду [66, С. 967-972].

Оскільки тема роботи передбачає оцінку системи управління банківськими ризиками в умовах кризи доцільно розглянути дане питання більш детально. Найбільш інформативно це розкрити можливо через порівняння системи управління банківськими ризиками за умови стабільної ситуації на фінансовому ринку та в умовах кризи (Додаток Е).

Отже, можемо зробити висновок, що система управління ризиками банків є важливішим завданням будь-якої банківської установи з дотриманням відповідних принципів управління. Від вибору правильного методу здійснення управління ризиком банку залежить рівень стабільності, надійності та конкурентоспроможності всієї банківської системи, що досить позитивно здійснюватиме вплив на загальний економічний розвиток країни. Запровадження в банківську практику конкретних методик та моделей, які

мають на меті регулювання ризиків банку, поліпшення інструментів скорочення цих ризиків надає можливість не тільки покращити надійність роботи банків та їх прибутковості.

1.3. Нормативна база з оцінки та управління банківськими ризиками в Україні

Нормативне регулювання системи управління ризиками банківської установи відбувається у відповідності з вимогами чинного вітчизняного законодавства. У статті 1 Закону України «Про Національний банк України» [1] зазначено те, що регулювання банківської діяльності є однією із функцій Національного банку України, що відображається у відтворенні системи норм, що здійснюють регулювання діяльності банківських установ, окреслює принципи діяльності банківської установи, порядок здійснення нагляду за банківською діяльністю, а також відповідальність у разі недотримання банківського законодавства.

У відповідності із статтею 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] окреслені форми, в яких відбувається регулювання з сторони держави діяльності банківських установ. Нагляд здійснюється на базі результатів оцінки банківських ризиків і являється внутрішнім процесом Національного банку України, який повинен забезпечувати ефективність інспектування та більшої послідовності, а також інших видів діяльності у цьому напрямку. Застосовуючи такий підхід, як нагляд, в основі якого лежить оцінка ризиків, представники, які здійснюють банківський нагляд зі сторони Національного банку України мають окреслити, як існуючі або потенційні проблеми, які можуть виникати у банку або банківській системі, що в кінцевому підсумку впливатимуть на характер та рівень ризиків у цьому банку. Нагляд на базі оцінки ризиків передбачає перерозподіл значних грошових ресурсів у сфери, де спостерігається підвищений ризик. Національний банк України використовує для цього таку систему дій (Додаток Ж).

Також регулювання ризиків діяльності банківських установ здійснюється Постановою Національного банку України «Про затвердження інструкцій про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [8]. Відповідно до цієї Постанови забезпечується стабільність діяльності банків, своєчасне та повне виконання зобов'язань клієнтів, гарантування повернення вкладів, а також правильність розподілу капіталу власників у разі ліквідації банку. Основним документом, відповідно до якого здійснюється організації та функціонування систем управління ризиками у вітчизняних банках є Постанова Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» [9].

Процес управління ризиками банківських установ повинно здійснюватися на тому рівні організації, в якому безпосередньо виникає ризик, а також із використанням відповідної функції контролю ризиків та проведення незалежної перевірки, а саме рівні спостережної ради та вищих рівнях управління. Банківським установам потрібно сформувати комплексну систему здійснення управління ризиками, яка б допомагала забезпечувати надійний процес не тільки їх виявлення, а й оцінки їх рівня, контролю та моніторингу всіх типів ризику на кожному із рівнів організації, з врахуванням взаємного впливу різних типів ризиків, що сприятиме вирішенню проблем, які виникають внаслідок конфлікту завдань між необхідністю одержання доходу та подальшою мінімізацією ризиків [6].

Оцінка ризиків банку має охоплювати всі наявні банківські продукти та послуги, а також процеси, які відбуваються в установі та передбачати як оцінку кількісних критеріїв, а також аналіз якісних параметрів кожного із ризиків. Менеджерам банківської установи доцільно не лише мати уявлення про результати оцінки наявних ризиків, а й враховувати її результати у своїй діяльності. За підсумками здійсненого аналізу ризиків можна зробити висновок, чи відповідають ризики банківської установи визначеним критеріям чи ні. Якщо ж не відповідають можна констатувати, що організаційна модель та механізми здійснення контролю у банківській установі не узгоджуються зі можливими змінами в критеріях ризиків. Тому система управління ризиками

повинна супроводжуватися переглядом поставлених завдань, сформованої стратегії, а також запровадженої організаційної структури та механізмів проведення контролю [60].

Керівництво банківської установи несе відповідальність за запровадження, забезпечення і надійність функціонування моделі управління банківськими ризиками. До основних обов'язків керівництва банківської установи належать наступні:

1. Втілювати стратегічні напрямки розвитку банківської установи.
2. Розробляти відповідні формальні та неформальні положення, що окреслять толерантність банківської установи до ризику та будуть відповідати стратегічним пріоритетам банку.
3. Здійснювати нагляд за розробкою і забезпеченням роботи інформаційних систем управління для забезпечення їх своєчасності.
4. Точності та інформативності.
5. Вчасно доводити до виконавців стратегічні напрямки та толерантне відношення та контролювати їх дотримання на всіх організаційних рівнях [81].

В напрямку поліпшення діючої практики втілення корпоративного управління у вітчизняних банках Національним банком України схвалені «Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України» [10]. В наведених рекомендаціях Національний банк запропонував поділити між спостережною владою і правлінням банку, що стосується повноважень кожного та їх відповідальність, залучати до прийняття участі незалежних членів у спостережній раді, акцентувати увагу та вирішувати конфліктні ситуації між менеджерами банку, а також представників його власників, оприлюднювати інформацію про реальних власників банку, список пов'язаних осіб та структуру їх операцій, передбачає критерії складання Публічного річного звіту банку

Сучасна ситуація в економічній сфері, яка склалася в Україні та на світовому рівні потребує визначення нових критеріїв відносно оцінки банківських ризиків. Вона розкривається в першу чергу в достатньо новому розумінні структури ризиків та їх складових. Під час формування власної

системи управління банківськими ризиками банку необхідно опиратися на міжнародний досвід та сучасні інновації, які дозволяють забезпечити фінансову безпеку. Тому для оцінки ризикованості діяльності банків пропонується використовувати рекомендації Міжнародного валютного фонду, Міжнародної групи з протидії відмивання брудних грошей та новий варіант Базельської угоди (Базель III) [55].

Щодо адаптації та впровадження положень міжнародної угоди «Базель III» у діяльності банків України, то найбільші складнощі можуть виникнути у процесі застосування нормативів ліквідності та регулювання ризику ліквідності в банках України, а також використання дієвих методів управління системним ризиком задля уникнення банкрутств банків.

Головними завданнями, які сформовані на концептуальних засадах Базеля III відносно управління банківськими ризиками є:

1. Зміцнення нормативів з управління ліквідності та капіталом, які прийняті на міжнародному рівні для формування більш стійкого банківського сектору в країні.
2. Покращення можливості банківського сектору подолання наслідків економічної кризи та фінансової, що надасть можливість знизити ризик розповсюдження наведених проблем з фінансового у реальний сектор економіки.

Для досягнення наведених завдань рекомендації Базеля III були поділені на такі частини за відповідними напрямками:

1. Капітал: посилення вимог до якості і прозорості капітальної бази, посилення вимог до покриття ризиків капіталом, зниження боргового навантаження через введення обмежувального коефіцієнту боргового навантаження (leverage ratio) банку та створення буферного капіталу.
2. Ліквідність: впровадження короткострокового коефіцієнту Liquidity Coverage Ratio (LCR) та впровадження довгострокового коефіцієнту Net Stable Funding Ratio (NSFR).
3. Системний ризик: підвищення коефіцієнтів мінімальної достатності капіталу, підвищення вимог до капіталу за системними деривативами та між

фінансовими вкладеннями та додаткові вимоги до капіталу системоутворюючих банків [50].

Зазначимо, що впровадження компонентів Базеля III може призвести до скорочення кількості банків через неможливість дотримання вимог до якості капіталу та коефіцієнтів ліквідності. Крім того, на думку експертів, через введення коефіцієнта боргового навантаження, за яким банківські активи (включаючи балансові і позабалансові статті) не повинні перевищувати капітал банку більш ніж в 33 рази, банки, по-перше, почнуть зменшувати об'єм кредитного портфеля за рахунок продажу 60 активів з низькою маржею (наприклад, іпотечні кредити), по-друге, – надавати високоприбуткові, але при цьому високоризиковані кредити, що у свою чергу призведе до збільшення розміру кредитного ризику.

Незважаючи на складність та дискусійність деяких рекомендацій, обґрунтування напрямків оновлення концепції управління банківськими ризиками на засадах Базеля III, є вкрай актуальними та необхідним для сучасного банківського сектору України, сучасний розвиток якого знаходиться під значним негативним впливом чинників зовнішнього середовища.

Також розроблені методичні рекомендації відповідно до оновлених вимог документа Базельського комітету з питань банківського нагляду «Удосконалення корпоративного управління в банківських установах» і пропонується для застосування банками, які прагнуть досягти кращих сучасних стандартів корпоративного управління, вищого рівня ринкової дисципліни, конкурентоспроможності та прозорості своєї діяльності до прийняття відповідного законопроекту [50, С. 121-128].

У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» [3], відповідно до положень якого посилюється відповідальність власників банків за регулювання банківських ризиків, доведення банків до неплатоспроможності та зобов'язання компенсувати збитки клієнтам унаслідок банкрутств; здійснюється зміна вимог щодо розкриття структури власності банків, зокрема, крім публікації інформації про власників істотної участі в банках, від банків вимагається оприлюднювати

інформацію про ключових учасників, тобто фізичних осіб, які прямо або опосередковано через інших юридичних осіб володіють корпоративними правами в банку. Ці заходи сприятимуть прозорості функціонування банків, оптимізації рівня ризиків банківської діяльності, виведення з ринку проблемних банків, зміну форм регуляторних вимог у бік посилення відповідальності власників банків за ведення бізнесу.

Разом з тим особливого підходу в сучасних умовах потребують питання зважених та адаптованих до специфіки функціонування банків України методів регулювання банківських ризиків як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. Формування простору довіри до діяльності банків в умовах економічної нестабільності потребує від регулятора, власників банків та їхніх клієнтів прозорих, послідовних і зрозумілих кроків передусім у валютно-курсовій політиці, спрямованих на захист інтересів громадян.

Для врегулювання кредитного ризику правлінням Національного банку України затвердило постанову «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» №351 [11]. Основною мета даного положення є забезпечення повної та своєчасної оцінки банками величини кредитного ризику, що сприятиме коректному розрахунку їх капіталу та, в кінцевому результаті, посилить фінансову стійкість банківського сектора.

Оскільки проведене обстеження найкрупніших 20 банків України засвідчило, що фінансові установи досить часто переоцінюють фінансові можливості позичальників та зволікають з переведенням деяких активів до категорії проблемних, затвердження наведеного положення дає можливість визначати повному обсязі і своєчасно всі кредитні ризики банків та оцінити реальний стан рівня капіталізації банківського сектору.

Наведений документ втілює вдосконалені підходи відносно проведення оцінки очікуваних витрат від кредитного ризику та базується на основних принципах банківського нагляду за Базелем. Нове положення достатньо сумісне із затвердженим стандартом МСФЗ 9 (Фінансові інструменти), що також вимагає від банків своєчасно оцінювати прогнозовані збитки за

фінансовими інструментами, що запроваджений на міжнародному рівні із 01.01.2018. Основною специфікою нового положення є загальних принципів здійснення оцінки кредитного ризику та поєднання чітких більш деталізованих правил, що дає можливість застосовувати обґрунтоване судження не тільки про банку, а й про регулятор. Як наслідок цього, банківські установи не матимуть можливості не визнавати низьку якість активів, при цьому посилаючись на затверджені правила [11].

В контексті реформування та організаційної трансформації після кризи 2014-2015 років Національним банком України в контексті здійснення ефективного управління банківськими ризиками макропруденційному банківському нагляду відведено провідну роль в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи на основі ідентифікації та обмеження впливу системних ризиків фінансового сектору, а превентивний нагляд за ризиками окремих банків, у свою чергу, віднесено до компетенції мікропруденційного нагляду Національним банком України. Передбачено удосконалення організації системи банківського регулювання та нагляду у межах функціонально-орієнтованої структури на основі диференціації рівнів регулювання, починаючи від локального (регулювання в межах окремого банку) до національного (регулювання на рівні центрального банку) та наднаціонального рівнів. Реформування та організаційна трансформація пруденційного банківського нагляду в Україні відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [14] та Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року [13] визначає необхідність подальшої модифікації процедур нагляду через реінжиніринг наглядової діяльності, уникнення дублювання функцій, централізацію системи прийняття рішень, підвищення рівня автоматизації процесів.

Щодо заходів макроекономічного рівня, спрямованих на зміцнення капіталізації банків України та удосконалення системи управління їх ризиками, слід зазначити посилення нормативних вимог щодо достатності основного капіталу банків. Зокрема, з 01.01.2019 набуде чинності норматив достатності основного капіталу. Такий захід щодо посилення капіталу для 20 найбільших за

розміром активів банків України до кінця 2018 року передбачено Меморандумом про співпрацю між Україною і МВФ. Крім цього, відповідно до нових змін в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків [8] банки повинні формувати буфери капіталу (з 01.01.2020).

Важливим кроком на законодавчому рівні щодо сприяння підвищенню банківського капіталу стало ухвалення 2014 року Закону України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» [4], яким передбачається пом'якшення вимог до капіталу банків унаслідок девальвації національної валюти гривні. Також, внаслідок неефективності діяльності банків упродовж 2014–2016 рр. і неможливості використання прибутків для капіталізації, відсутність спрощених процедур об'єднання банків або відмови від банківської ліцензії, 7 квітня 2016 року Правлінням Національного банку України ухвалено постанову № 242 [12].

Про актуальність побудови ефективних систем управління ризиками вітчизняних банків свідчить проведене Агентством фінансових ініціатив дослідження на тему: «Аналіз систем ризик-менеджменту в банках України» [40]. За результатами аналізу можна зазначити, що більша кількість банківських установ сприймає систему управління ризиками як:

1. виокремлена система регламентів, встановлення лімітів, процедур, включена в загальну систему управління банку;
2. сукупність економічних та математичних моделей, що надають можливість в кількісному вираженні оцінювати ризики банківських установ;
3. програмне забезпечення, що на базі економіко-математичних моделей дозволяє оптимізувати ризики банку [50, С. 425-428].

Отже, проаналізувавши нормативне регулювання системи банківських ризиків можемо зробити висновок, що відповідно до прийнятих нормативно-правових актів, зокрема до програми «Концепція реформи банківської системи України до 2020 року» [13] адаптації та впровадження положень міжнародної угоди «Базель III» структуру банківської системи України і фінансового ринку загалом чекають суттєві зміни, які передбачають створення мегарегулятора

фінансового ринку країни, сприяння доларизації вкладів населення, радикальне зниження відсоткових ставок за кредитами і депозитами тощо.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РИЗИКІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз ризиків різних типів банків України

Аналіз ризиків різних типів банків України потрібно проводити відповідно до того, яка ситуація склалася на фінансовому ринку країни, особливо у банківській сфері. Відповідно до Звіту про фінансову стабільність Національного банку України за 2017 рік [5] можемо констатувати той факт, що рік був досить успішним для банківського сектора, як наслідок він став капіталізованим та стійкішим. Банківські установи знову стали отримувати прибуток, надають кредити як юридичним, так і фізичним особам, мають стабільне фондування. Відносно системним ризиків відзначимо те, що їх рівень значно знизився. Поряд із цим повільне зростання економіки, недостатня ефективність діяльності банків з державним капіталом та недосконалість нормативно-правової бази є перепорою для його подальшого розвитку.

За останні пів року макроекономічне середовище майже не змінилося: економічне зростання на низькому рівні, поступово відновлювався інвестиційний та споживчий попит. Це все забезпечує прискорення зростання ВВП приблизно 3% у 2018 році. Зміна курсу валют у порівнянні з національною одиницею незначна, однак рівень інфляції перевищує прогностичні значення Національного банку України. Як наслідок висока інфляція призводить до неефективного ціноутворення як за активами, так і зобов'язаннями, які мають довгострокові терміни, а також ускладнюється розвиток довгострокового кредитування. За прогнозами Національного банку України в наступному році темпи інфляції уповільняться, однак можуть виникнути нові інфляційні ризики. Для усунення цих подій та досягнення цільових орієнтирів інфляції, Національний банк України у 2017 році у два рази підвищував облікову ставку до 14,5%. Ці рішення не повинні суттєво вплинути на ситуацію відносно довгострокової тенденції до зниження відсоткових ставок, с першу чергу це стосується відсотків за кредитами [5].

Важливими ризиком макроекономічного характеру, що впливає на фінансову стабільність банківського сектору в перспективі є припинення діяльності з Міжнародним валютним фондом. Оскільки відсутність фінансової допомоги від фінансових організацій за кордоном ускладнюють процес рефінансування суверенного та гарантованого державою боргу у розмірі 20 млрд. дол. США, які мають терміном погашення у 2018 – 2020 роках. Україні на цьому етапі доцільно розпочати роботу відносно затвердження нової програми співробітництва з Міжнародний валютний фонд ще до завершення діючої у 2019 році. Нова програма дасть можливість прискорити темп реформ та рефінансувати всі наявні борги на більш сприятливіших умовах.

У підприємствах різних галузей спостерігається зростання операційної прибутковості, при цьому нормалізується боргове навантаження. Наведені підприємства стабільно отримують прибуток для того, щоб своєчасно погасити свої зобов'язання перед банкам. Також починають з'являтися більш привабливі компанії для надання нового кредитування. Фінансовий стан підприємств, які відносяться до реального сектору не стоїть перепорою на шляху до відновлення кредитування. Поряд із цим критерії, за допомогою яких оцінюється платоспроможність позичальників стали більш жорсткішими, зокрема банківські установи вимагають від потенційних подавати фінансову звітність та ліквідну заставу, а також розкривати їх структуру власності.

Відновлення кредитування банківським сектором розпочалося саме з роздрібного сегмента. Банківські установи постійно збільшують кредитування фізичних осіб, цьому сприяло збільшення номінальних доходів населення після виходу з економічної кризи. Також на сучасному етапі спостерігається збільшення незабезпечених кредитів, які мають незначний обсяг з ефективною ставкою близько 40%. Поряд із цим рівень довгострокового іпотечного кредитування із належним забезпеченням дуже низький, серед всіх наданих кредитів він становить лише 5% [5].

Як свідчать результати оцінки Національного банку України споживче кредитування також перебуває на низькому рівні. Внаслідок цього банківські позики не збільшують дефіцит поточного рахунку, який входить до платіжного

балансу та не утворюються нові суттєві ризики щодо прискорення інфляції. За прогнозами фахівців в перспективі темпи збільшення наданих кредитів зростатимуть, це може стати одним із джерелом ризиків для банківського сектору та отримати непланові макроекономічні ефекти. Тому Національний банк України в наступні роки досить пильно контролюватиме роздрібне кредитування. Якщо ситуація вийде з контролю Національний банк України може запровадити більш жорсткіші стандарти відносно оцінки кредитних ризиків банківських установ та застосувати відповідні інструменти макропруденційної політики, з метою обмеження темпів їх збільшення.

Відновлення системи іпотечного кредитування на сьогоднішній день стримують дуже високі відсоткові ставки, однак прогнозується, що у 2018 році іпотечне кредитування буде доступнішим. Основною перепорою перешкода для розвитку іпотечного кредитування в являється недосконалість механізму відшкодування застави у тому випадку, коли позичальник не зміг погасити надані зобов'язання. Тому основним завданням у цьому напрямку є реформування процедури стягнення застави.

В сучасних умовах у банківському секторі є два основні ризики, а саме значна частка проблемних кредитів у портфелях фінансових установ та домінування державних банків. Основною стратегією розвитку банківської сфери є зниження частки держави. Якщо ці питання не врегулювати під зволікання може призвести до виникнення додаткових витрат з державного бюджету, які будуть направлені на покриття збитків державних банків у перспективі. В той же час банківські установи повинні активніше вирішувати проблему, яка стосується значної частки проблемних кредитів, застосовуючи при цьому схеми списання та реструктуризації. Національний банк України активно працює над питанням створенням нормативно-правової бази для запровадження засад функціонування вторинного ринку, який займатиметься проблемними кредитами в Україні [40].

Важливими короткостроковий викликом для банківських установ є впровадження положень МСФЗ 9. З 2018 року Національний банк України розпочав активну роботу з гармонізації вимог до діяльності банків із

європейськими директивами та Базельськими рекомендаціями. Також планується запровадити у наступному році LCR – новий норматив ліквідності, що дозволить посилити стійкість банківських установ до впливів грошових коштів. Крім цього Національний банк України оприлюднить банківським установам проект положення, що критерії прийнятності складових регулятивного капіталу та визначатиме його нову структуру. Усі ці нововведення впроваджуватимуться поряд з детальним кількісним аналізом їх впливу на банківський сектор [5].

Також важливим елементом наведеного підходу щодо забезпечення фінансової стійкості банків стане проведення стрес-тестування банківських установ кожного року. Незалежні аудитори будуть здійснювати аналіз якості активів усіх наявних фінансових установ, а Національний банк України безпосередньо проводити стрес-тестування, якому підлягатимуть банки, розмір активів яких становитимуть не менше 90% від всіх загальних активів банківського сектору. Національний банк України продовжуватиме підвищення стандартів відносно розкриття банками фінансової та пруденційної звітності. Із 2018 року також розпочнеться опублікування звітів про структуру регулятивного капіталу банківських установ. При цьому вимоги до розкриття фінансової звітності ставатимуть ще більш жорсткішими. Аналіз основних видів ризиків банків України наведемо в Додатку К [40].

Карту ризиків банківського сектору на кінець 2017 року, за даними Національного банку України наведемо на рис. 2.1. Національний банк України оцінює ризики за шкалою від 0 до 10, де 10 – найвищий рівень ризику. Оцінка відображає очікуваний стан протягом наступних шести місяців. Найвищий рівень ризику у банківських установах України у 2017 році мав юридичний ризик та ризик прибутковості.

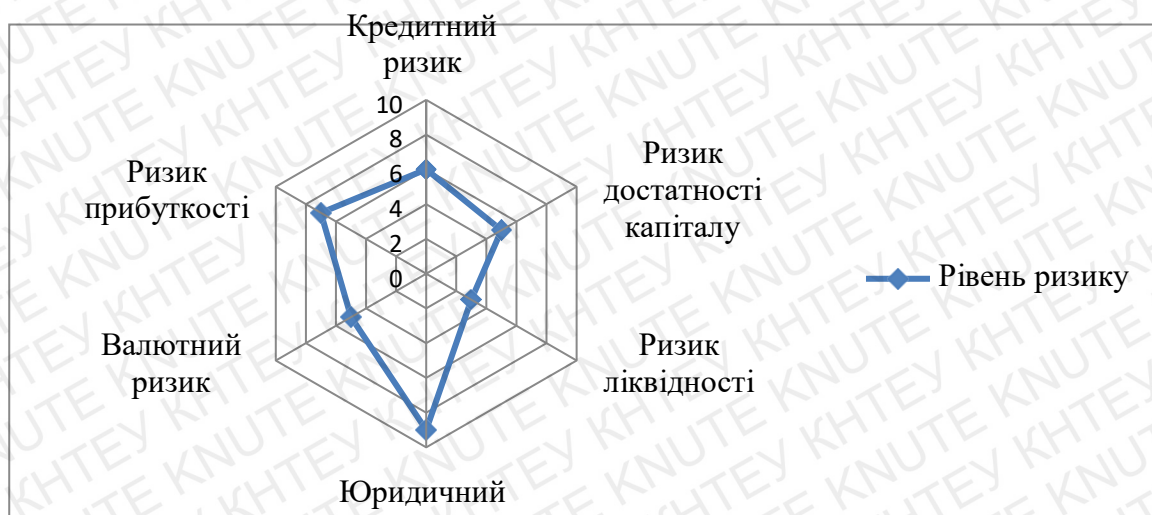

Рис. 2.1. Карта фінансових ризиків банків України за 2017 рік*

*Примітка: складено автором на основі джерела [5].

Протягом першого півріччя 2018 року Національний банк України зобов'язав банки подати плани роботи із проблемною заборгованістю. З метою постійного моніторингу якості активів та забезпечення стійкості банківського сектору до макроекономічних шоків Національний банк України впроваджує щорічну оцінку банків, що серед іншого передбачає стрес-тестування. Частка непрацюючих кредитів почала скорочуватися. Запровадження Постанови «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [11] та перехід банківської системи на міжнародну практику визначення non-performing exposures/loans (NPE/NPL) дали змогу оцінити реальний рівень непрацюючих кредитів в Україні (рис. 2.2).

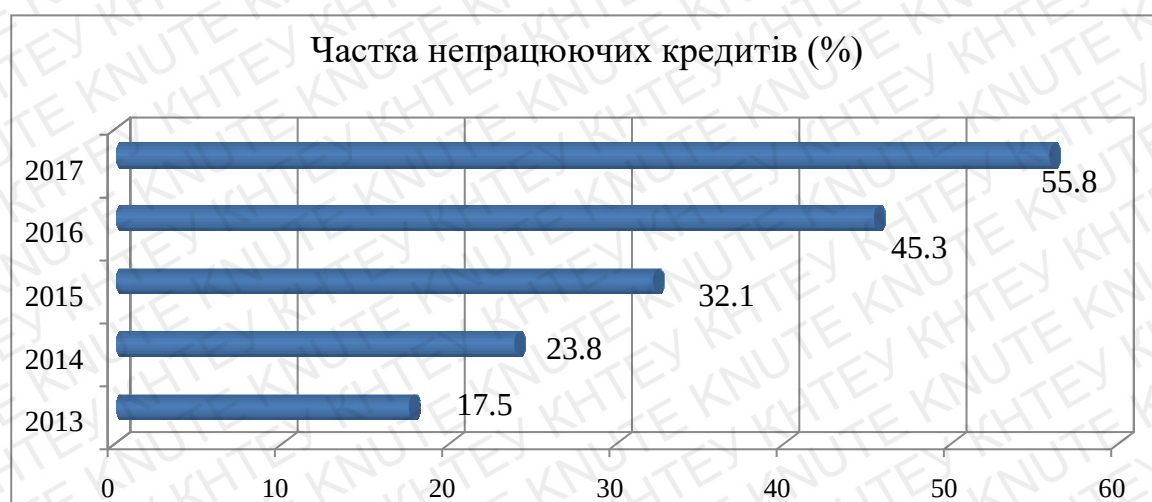

Рис. 2.2. Частка непрацюючих кредитів у банках України за 2013-2017 роки*

*Примітка: складено автором на основі джерела [5].

Частка непрацюючих кредитів за аналізований період значно зростає від 17,5% у 2013 році до 55,8% у 2017 році, що виявилось найбільшою часткою у світовій практиці за всю історію спостережень, оскільки в Ірландії дана частка становить 26%, в Греції – 37%, Нігерії – 38%, Кіпрі – 52%. Аналіз фінансових ризиків більш детально розглянемо в Додатку Л.

Також, потрібно мати на увазі, що наявність проблемних кредитів у банківських установах є значним ризиком для вкладників цієї банківської установи, оскільки порушення графіка погашення зобов'язань позичальником створює загрозу для здійснення регулярних виплат за депозитами. [5].

Для регулювання кредитного ризику в банках України цікавим є нововведенням, яке полягає у запровадженні кредитного реєстру в Україні. Він являє собою інформаційну систему, яка акумулює дані про кредитні угоди фінансових установ та стан їхнього виконання. Банки використовують цю інформацію для оцінки ризиків у процесі кредитування, а центральний банк – як інструмент банківського нагляду та регулювання. За даними Світового банку, на сьогодні кредитні реєстри працюють у 96 країнах із 166. Із них у 44 країнах реєстр співіснує із кредитними бюро.

Міжнародний досвід свідчить, що там, де кредитні реєстри і кредитні бюро співіснують, вони не витісняють один одного, бо займають різні ніші. Перевага реєстрів у тому, що інформація в них повніша. Центральний банк, який зазвичай веде кредитний реєстр, не лише ділиться нею з фінансовими установами, а й використовує як регулятор для власних цілей. Слід зазначити, що вищезазначений поріг у різних країнах значно відрізняється Додаток М. Кредитні реєстри різних країн також мають спільні параметри: інформацію до кредитного реєстру переважно надають банки та небанківські фінансові установи, рідше – інші органи; реєстр акумулює дані про кредити як фізичних, так і юридичних осіб; реєстр містить інформацію про боржника та його зобов'язання; доступ до реєстру мають центробанки, банки, небанківські фінансові установи, позичальники; у більшості кредитних реєстрів оновлення та подання даних відбуваються щомісяця [40].

Запровадження кредитного реєстру в Україні матиме багато позитивних наслідків. Банки зможуть краще оцінити платоспроможність позичальника до видачі кредиту та вчасно дізнатися про його проблеми з обслуговуванням інших боргів. Це знизить імовірність кредитування ризикованих клієнтів, підвищить якість кредитного портфеля та довіру кредиторів до якісних позичальників. Національний банк України зможе використати кредитний реєстр для потреб банківського нагляду та фінансової стабільності, а саме моніторингу кредитного ризику та управління ним, налаштування макропруденційних інструментів, зокрема LTV та DSTI, точнішої оцінки ймовірності дефолту позичальника (PD) та очікуваної частки втрат при дефолті (LGD) та узгодження оцінки ризику за кредитами в різних банках.

Національний банк також зможе використовувати кредитний реєстр для оцінки ризиків за кредитами, які Національний банк України прийматиме від банків, у забезпечення при видачі кредитів ELA. Запровадження кредитного реєстру дасть змогу зменшити обсяги звітності, яку фінансові установи зобов'язані подавати до Національного банку. Після впровадження кредитного реєстру для оцінки кредитного ризику банки повинні будуть враховувати в тому числі і стан обслуговування кредитів позичальником у інших банках.

Крім цього Національний банк України планує провести стрес-тестування найбільших банків та на основі цього надати оцінку стійкості 25 українських банків. Об'єктами стрес-тестування стануть: Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Райффайзен Банк Аваль, Альфа-банк, Укргазбанк, ПУМБ, УкрСиббанк, Сбербанк, Укрсоцбанк, ОТП Банк, банк «Південний», Креді Агроколь банк, Промінвестбанк, ТАСкомбанк, Прокредит банк, Кредобанк, ВТБ банк, банк «Кредит Дніпро», Мегабанк, банк «Восток», А-банк, Ідея банк, Універсал банк, а також банк «Інвестицій та заощаджень». Зазначені фінансові установи є найбільшими за середнім значенням двох показників: зважених на ризик активів і депозитів фізичних осіб. Сукупно на ці банки припадає 93% активів банківського сектора. Це дозволить банкам сформувати капітал, достатній для нівелювання майбутніх ризиків.

2.2. Аналіз управління кредитними ризиками на прикладі ПАТ «Альфа Банк»

Система управління ризиками в ПАТ «Альфа Банк» регулюється «Політикою організації та реалізація системи ризик-менеджменту в ПАТ «Альфа Банк»», затвердженою головою правління банківської установи. Ефективна система управління ризиками включає в себе наступні складові (рис. 2.3.).

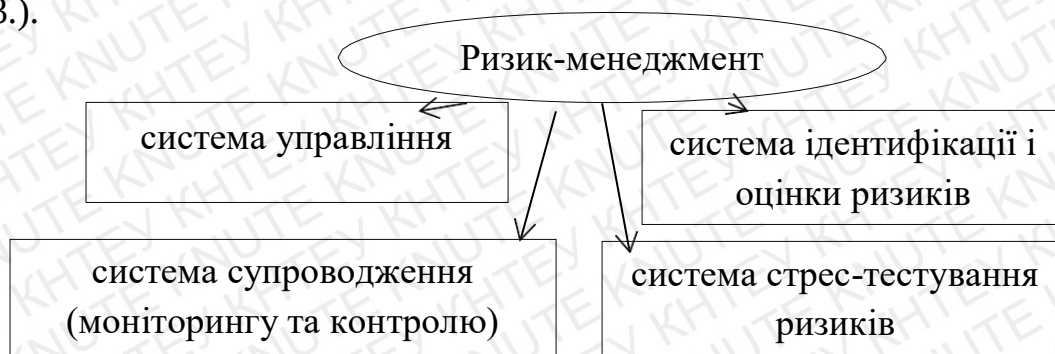

Рис. 2.3. Система управління ризиками ПАТ «Альфа Банк»*

*Примітка: побудовано автором на основі використаного джерела [16]

Основоположними завданнями стратегії здійснення управління ризиками у ПАТ «Альфа Банк»:

1. Формування ефективного механізму підтримки прийняття рішень відносно управління з урахуванням поточного рівня ризиків, на які наражається банківська установа.
2. Забезпечення здійснення операцій банку відповідно до вимог, які встановлені політикою, процедурами і регламентом.
3. Забезпечення функціонування банківської установи в умовах кризи (у випадках системної кризи або близької до неї).
4. Проведення оптимізації прогнозованих прибутків та збитків, скорочення рівня неочікуваних збитків.

Оскільки дослідження роботи передбачає оцінку не лише самих ризиків, аналіз яких проведемо далі, а й вплив заходів системи ризик-менеджменту в період кризи на діяльність банку доцільно виявити їх основні особливості. Оцінимо діяльність ПАТ «Альфа Банк» у зв'язку з фінансовою кризою 2014-2015 років та після її завершення.

За результатами стрес-тестування, проведеного Національним банком України у 2014 році в рамках співпраці з Міжнародним валютним фондом, необхідності в докапіталізації ПАТ «Альфа Банк» Україна не виявлено. Банк зберігає чіткі позиції за депозитами і залишками на рахунках клієнтів банку, близько 54% складає частка клієнтських коштів у пасивах банківської установи. ПАТ «Альфа Банк» підтримує високий рівень резервування простроченої заборгованості, рівень покриття простроченої заборгованості складає 128%, що свідчить про адекватні та достатні резерви банку. Враховуючи потреби ринку в появі нових інструментів, які будуть альтернативою депозитів, досліджуваний банк випустив облігації, які були проіндексовані відповідно до курсових коливань, і розпочав підготовку щодо випуску депозитних сертифікатів, які успішно розміщує і в 2015 році.

У період кризи 2015 року активи ПАТ «Альфа Банк» Україна підвищилися на 20% або 7,1 млрд. грн., за рахунок зростання грошових коштів, які складали 44% або 1,8 млрд. грн., що є доказом того, що банку довіряє значна кількість клієнтів. Ріст активів дало можливість банківській установі створити запас ліквідності, який потрібний для надійного погашення його зобов'язань перед клієнтами. Альтернативним джерелом ліквідності банківської установи являється портфель депозитних сертифікатів, випущених Національним банком України у сумі 3,8 млрд. грн. Зростання чистого кредитного портфеля складає 3 млрд. грн. або 12%. Головними причинами, які впливали на збільшення кредитного портфеля у 2015 році, були надання кредитів фізичним особам, а також зростання курсів іноземних валют.

Щодо зобов'язань досліджуваного банку зазначимо, в 2015 році вони зросли до 39,7 млрд. грн. на 20% до, збільшення складало 6,6 млрд. грн. До того ж значно змінилася структура зобов'язань банківської установи: збільшення коштів клієнтів складало 40%, або 7,2 млрд. грн., крім цього скоротилися кошти, які були залучені від інших банків – 2,1 млрд. грн. (41%). Збільшення спровоковано зростанням довіри клієнтів до банку, плідною роботою банківської установи з питань залучень коштів, так і за рахунок збільшення курсів іноземних валют. У 2015 році досліджуваний банк надав пропозицію

клієнтам відносно нових банківських послуг та продуктів, у тому числі запропонував депозитні сертифікати, що дозволило залучити 2,3 млрд. грн. [16].

У 2015 акціонери досліджуваного банку затвердили рішення про збільшення статутного капіталу банку. Зважаючи на це у 2015 році банк зміг повернути субординований борг материнської компанії АВН Ukraine Ltd. У сумі 131,5 млн. дол., які потім у повному обсязі були направлені на покупку акцій банку. Тобто, зростання статутного капіталу банку складало 3,1 млрд. грн., що призвело до збільшення власного капіталу банку на 27% на кінець 2015 року.

У 2015 році ПАТ «Альфа Банк» Україна мав прибуток від операцій 1,9 млрд. грн. операційного доходу, які направив на формування резервів у сумі 3,2 млрд. грн. Причиною формування таких резервів є складна економічна ситуацією, яка слалася в країні, істотною інфляцією, скороченням промислового виробництва, девальвацією національної валюти та спадом експорту вітчизняних виробників. Внаслідок формування значної суми резервів за результатами досліджуваного банку завершив 2015 рік із збитком у сумі 2,7 млрд. грн.

Основним джерелом операційного доходу являються чисті комісійні та процентні доходи. Необхідно зазначити, що стійке збільшення чистих комісійних доходів ПАТ «Альфа Банк» в 2015 році в 14,4%, стало результатом діяльності банку на ринку транзакційних послуг, нових клієнтів-юридичних та фізичних осіб, запровадження інноваційних продуктів, збільшення кількості випущених пластикових карток [16]. Після закінчення кризового стану на банківському ринку ПАТ «Альфа Банк» у першому півріччі 2016 року мав прибуток 1,3 млрд. грн. (при цьому у першому півріччі минулого року збиток становив 0,5 млрд. грн.), що стало наслідком виваженого підходу відносно управління кредитним і валютним ризиками.

У звітний період досліджуваного банку забезпечив відносно стабільний розмір активів у сумі 41,428 млрд. грн. Незначне скорочення (близько 2%) викликано в основному через зменшення портфеля цінних паперів та міжбанківського кредитування. У порівнянні з початком року досліджуваного

банк зміг збільшити обсяг кредитного портфеля на 5,6% до 29,0 млрд. грн. Також банк продовжує зберігати значний обсяг фінансових ресурсів, що є стабільною основою для безперебійного обслуговування клієнтів. Станом на кінець першого півріччя 2016 сума цих коштів складала 5,7 млрд. грн. При чому зобов'язання банку з початку року зменшилися на 5,6%, до 37,516 млрд. грн. за рахунок повернення фінансових ресурсів міжнародним організаціям. Також скоротилися кошти, які були отримані від інших банків, – на 26%.

Кошти клієнтів в загальному підсумку збільшилися на 3,5% до 26,118 млрд. грн., для прикладу зазначимо, що кошти фізичних осіб збільшилися на 10,8% до 13,649 млрд. грн., а кошти юридичних осіб зменшилися на 3,6% до 12,469 млрд. грн. Причиною збільшення коштів клієнтів є підвищенням довіри з боку клієнтів до банку, які можуть розмістити вклади, а також досить активною роботою банківської установи на ринку залучень. Крім цього необхідно відзначити збільшення коштів фізичних осіб, які були залучені шляхом розміщення цінних паперів у вигляді депозитних сертифікатів. За результатами роботи першого півріччя порівняно з початком року обсяг коштів, які були розміщені шляхом використання цього інструменту збільшилися на 26% і складала 2,9 млрд. грн. [16].

Власний капітал банку на кінець першого півріччя збільшився на 49,1% до 3,912 млрд. грн. порівняно з початком року. Статутний капітал за наведений періоді зріс на 59,5% до 7,4 млрд. грн. Причиною цього слугувало те, що Національний банк України в лютому 2016 зареєстрував нову редакцію статуту банку після додаткового випуску акцій на 2,8 млрд. грн. (грудень, 2015) і, відповідно, зростання статутного капіталу банку до 7,4 млрд. грн. До того ж, 29 червня акціонер банку ABHU (Alfa-Bank Holding Ukraine) затвердив рішення щодо зростання статутного капіталу банку ще на 114 млн. грн. до 7,5 млрд. грн. через приватне розміщення акцій.

При оцінці кредитного ризику ПАТ «Альфа Банк» поділяє його на індивідуальний та портфельний. Специфіку проведення їх оцінки розглянемо в Додатку Н.

У практиці міжнародного кредитування, крім кредитного ризику, досить часто притаманний ризик країни, що утворюється через специфіку соціального

ладу, економіки та політичного устрою країни позичальника. Однак наведений ризик повинен постійно враховуватися у державному та приватному секторі при проведенні кредитної та інвестиційної діяльності. Кредитний ризик, що утворюється при проведенні операцій із банками має свої особливості, що впливає із термінів кредитування (оскільки міжбанківські позики надаються на коротший термін, ніж позики, які надані комерційним підприємствам), характеру угод (міжбанківські позики є досить незабезпеченими) та особливостей банківської діяльності (нагляд та предунційний контроль органів тощо).

Банківська установа здійснює оцінку, вимірює та проводить контроль за кредитним ризиком в залежності від сегменту позичальника відповідно до внутрішніх документів банку, які регулюють дане питання (Додаток П). Управління кредитним ризиком ПАТ «Альфа-Банк» здійснюється у двох напрямках (Додаток Р).

Процес ухвалення заявки кредитним комітетом при здійсненні управління в корпоративному сегменті кредитним ризиком складається з незалежної експертизи відділу корпоративних кредитних ризиків, який застосовує новітні підходи аналізу ризиків бізнесу позичальника, оцінку його фінансової моделі, можливості генерувати необхідний грошових потік для погашення кредиту та обслуговування. При цьому всі позичальники підлягають рейтингуванню та встановлення кожного ліміту кредитного ризику. Складений рейтинг клієнта, якість обслуговування боргу, покриття заставами, інформація про бізнес-середовище — вся ця інформація визначає норму резервування відповідно до міжнародних стандартів. Оцінку застави та її перевірку здійснюють спеціальним підрозділом управління ризиками.

Відповідність відносно кредитної політики, визначених лімітів, параметрів ризик-апетиту контролюється незалежним підрозділом управління ризиками (мідл-офісом), де також здійснюється розрахунок резервів. Система управління ризиками банківської установи постійно здійснює моніторинг, аналіз і проводить стрес-тестування портфеля для обґрунтування очікуваних і несподіваних втрат. Моніторинг наданих кредитів також включає в себе перевірку на відповідність

ковенантам договору, періодичні кредитні рев'ю позичальника, перевірку та переоцінку застав зі встановленою частотою. Система раннього реагування (EWS) на події кредитного ризику втілюється в реактивну модель заходів при актуалізації певних тригерних подій.

Продуктові кредитні політики, невід'ємною частиною яких є узгоджені ризик-профілі і сам процес схвалення заявки, оскільки це основа успішної моделі роздрібного кредитування в ПАТ «Альфа Банк» Україна. Конкурентна перевага в роздрібному кредитуванні, особливо беззаставному, ґрунтується на швидкому та якісному прийнятті рішень. Для досягнення цих цілей ПАТ «Альфа Банк» використовує найкращі IT-рішення (Siebel, Experian), централізований і маневрений процес прийняття рішень залежно від рівня кредитного ризику, власні та актуальні інструменти прийняття рішень. Створені і щодня оновлюються звіти за показниками ефективності продуктів, на підставі яких контролюється система тригерів в усіх напрямках управління кредитним ризиком роздрібного кредитування. ПАТ «Альфа Банк» Україна тісно співпрацює з усіма українськими кредитними бюро. Оперативна діяльність з управління кредитними ризиками здійснюється структурними підрозділами Департаменту з управління ризиками: відділом управління кредитних та ринкових ризиків, відділом управління з контролю та моніторингу кредитних операцій та управління з контролю за ризиками фізичних осіб [16]. Для того, щоб оцінити кредитний ризик ПАТ «Альфа Банк» спочатку розглянемо кредитний портфель банку та його динаміку за останні роки (Додаток С).

Кредитний портфель ПАТ «Альфа Банк» з 2013 року до 2017 року збільшується від 20214,15 млн. грн. до 28225,30 млн. грн., у відсотках на 39,63%, за рахунок зростання кредитів, що надані фізичним особам на поточні потреби на 106,32%, іпотечних кредитів фізичним особам на 91,71%, кредитів наданим юридичним особам на 59,35% та кредитів наданих фізичним особам-підприємцям на 20,44%. Резерв під знецінення кредитів зростає з 2017,53 млн. грн. у 2013 році до 8451,15 млн. грн. у 2017 році, у відсотках на 318,89%.

Максимальний ризик на одного контрагента у ПАТ «Альфа Банк» за 2013-2017 роки відобразимо на рис. 2.4.

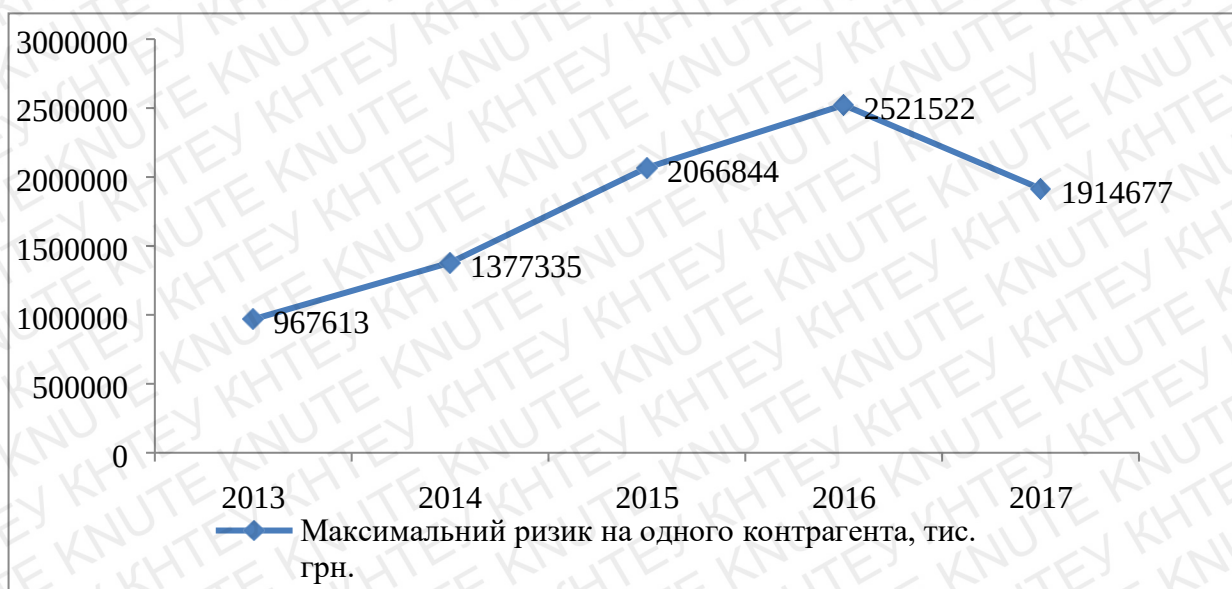

Рис. 2.4. Динаміка максимального кредитного ризику на одного контрагента в ПАТ «Альфа Банк» за 2013-2017 роки*

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

Він коливається від 967,61 млн. грн. у 2013 році до 1914,68 млн. грн. у 2017 році. Динаміку надання кредитних коштів юридичним особами по отриманій заставі за міжбанківськими кредитами за даний період відобразимо на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Динаміка надання кредитних коштів юридичним особам по отриманій заставі по міжбанківському кредиту в ПАТ «Альфа Банк» за 2013-2017 роки*

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

Сума наданих кредитних коштів юридичним особам, по отриманій заставі по міжбанківському кредиту в ПАТ «Альфа Банк» коливається від 647,92 млн. грн. у 2013 році до 948,48 млн. грн. у 2017 році. Оскільки кредитний ризик частково компенсується резервом під заборгованість кредитів проведемо його оцінку за аналізований період (Додаток Т). Значний вплив на резерв під заборгованість кредитів у 2017 році має зменшення резерву протягом року на всі види кредитів та використання резерву у зв'язку з продажем кредитів, на всі кредити, крім фінансового лізингу. У 2016 році спостерігаємо аналогічну ситуацію, крім кредитів, наданих юридичним особам, оскільки на їх резерв впливає реструктуризація кредитів.

Також наведемо частку незабезпечених кредитів від загальної суми всіх виданих кредитів (%) у ПАТ «Альфа Банк» за 2017 рік (рис. 2.6.).

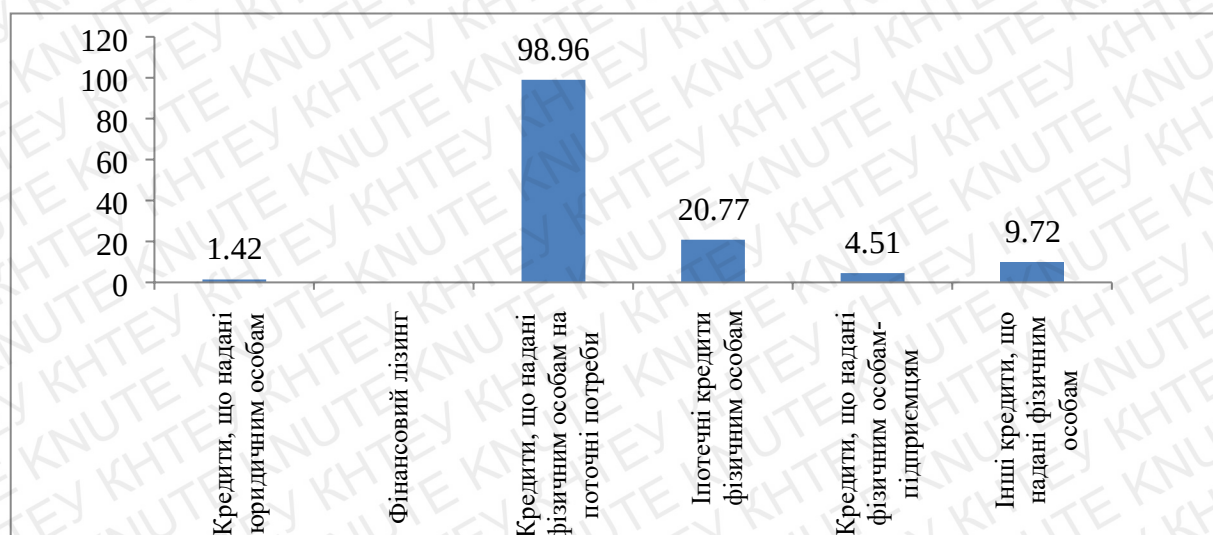

Рис. 2.6. Частка незабезпечених кредитів по кожному виду кредиту ПАТ «Альфа Банк» у 2017 році, (%)*

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

Найбільший кредитний ризик для ПАТ «Альфа Банк» мають кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби, оскільки вони на 98,96% незабезпечені заставою, також значний відсоток мають іпотечні кредити фізичним особам, оскільки 20,77% всіх кредитів цього виду незабезпечені заставою. Для порівняння наведемо частку незабезпечених кредитів у загальному підсумку всіх кредитів у 2016 році (рис. 2.7).

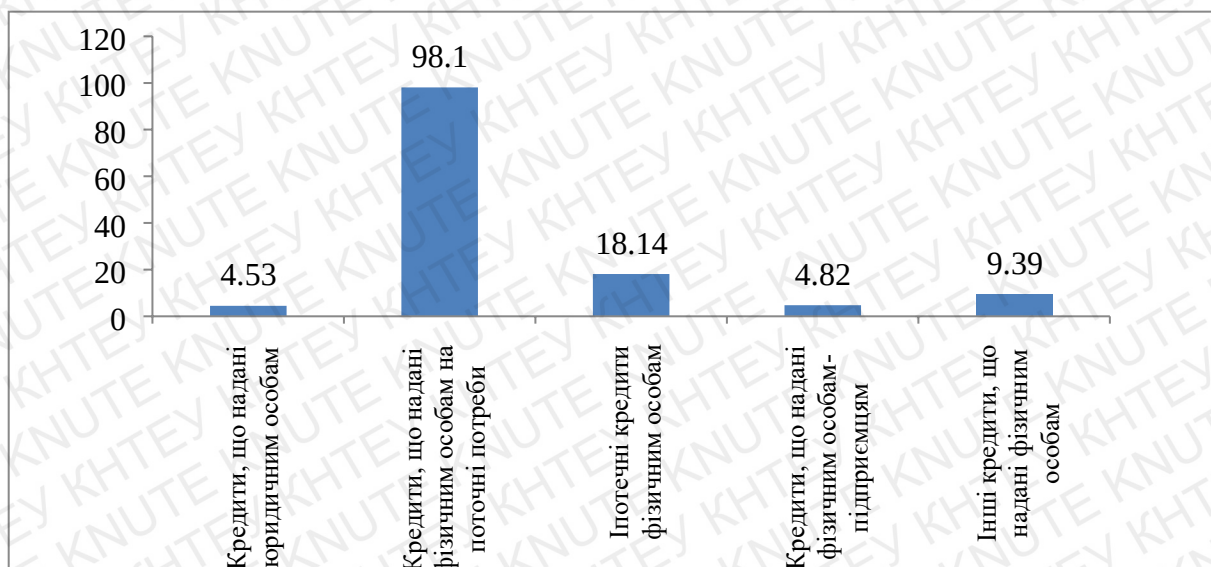

Рис. 2.7. Частка незабезпечених кредитів у загальній сумі виданих кредитів ПАТ «Альфа Банк» у 2016 році, %*

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

Аналогічна ситуація по частці незабезпечених кредитів у 2016 році, оскільки кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби та іпотечні кредити фізичним особам мають найвищі рівні незабезпечення, а саме 98,10% та 18,14%. Також розглянемо вплив застави на рівень кредитного ризику та якість кредитів (Додаток У).

Найбільший вплив застави у ПАТ «Альфа Банк» мають кредити, що надані юридичним особам, іпотечні кредити фізичних осіб та інші кредити, що надані фізичним особам. Отримання такого виду застави банк розглядає як додатковий інструмент регулювання кредитного ризику, виходячи із рівня ліквідності такої застави. В зазначених таблицях вартість забезпечення не перевищує суми заборгованості за кредитом.

Робота з питань оцінки застави в банку виконується відділом оцінки і роботи із заставами і акредитованими банком оцінюючими компаніями. Співробітники відділу є досвідченими фахівцями з експертної оцінки з багатолітнім досвідом практичної роботи у банківських установах, сертифіковані експерти-оцінювачі Фонду державного майна України.

2.3. Аналіз інших фінансових ризиків на прикладі ПАТ «Альфа Банк»

До інших фінансових ризиків, що супроводжують діяльності ПАТ «Альфа Банк» відносять наступні ризики: ризик ліквідності, ринковий ризик, валютний ризик, ризик зміни процентної ставки, ризик фінансових інституцій, юридичний ризик, операційних ризик та стратегічний ризик. Основним органом, які регулює інші фінансові ризики та їх вплив на діяльність ПАТ «Альфа Банк» є відділ управління кредитних та ринкових ризиків, до функцій якого належать:

1. Оцінка та діагностика кредитних ризиків при наданні банком кредитів позичальникам та оформлення рекомендацій до колегіальних органів банку, Наглядової ради для подальшого зниження їх рівня.
2. Запровадження науково-обґрунтованих моделей, методології та програмного забезпечення для аналізу оцінки фінансового стану позичальників, страхових компаній та банків.
3. Розробка кредитної політики банківської установи з акцентом на питання відносно щодо надання кредитів позичальникам та втілення у роботу банку відповідних процедур по аналізу кредитного портфеля.
4. Безпосередня участь у розрахунку розміру резервів, які необхідні для покриття потенційних витрат за надання кредитів юридичним особам.
5. Оцінка контрагентів з позицій їх конкурентоспроможності та встановлення необхідних лімітів по операціях з комерційними банківськими установами.
6. Аналіз фінансової стійкості страхових компаній та визначення їх акредитація щодо питань страхування майна та ризиків клієнтів, а також ризиків банку.
7. Розробка та контроль за моделями системи управління ризиками зміни відсоткової ставки, валютними та ринковими ризиками, ризиком ліквідності, а також подальший моніторинг правильності здійсненої оцінки та адекватності запроваджених заходів

8. Діагностика зміни чинників зміни відсоткової ставки, ризиків ліквідності, ринкових та валютних ризиків.

9. Організація стрес-тестування кредитних та ринкових ризиків у відповідності до результатів, а також обґрунтування рекомендацій менеджерам банку.

10. Складання всіх необхідних фінансових звітів Наглядовій раді та керівництву банку.

Також важливу роботу у ПАТ «Альфа Банк» здійснює відділ з операційного ризик-менеджменту, до його функцій належать:

1. Виявлення, оцінка, мінімізація та контроль операційних ризиків, що мають відповідати вимогам комітету з банківського нагляду (Базель II).

2. Розробка рекомендацій структурним підрозділах банківської установи відносно зниження рівня операційного ризику.

3. Оцінка нових процесів, продуктів, операцій та проведення змін в існуючих.

4. Організація діяльності Комітету з операційних ризиків.

5. Втілення системи управління проектом безперервної роботи банківської установи (BCP) [11].

Відносно ризику ліквідності у ПАТ «Альфа Банк» зазначимо, що він являється наявним або потенційним ризиком для капіталу та надходжень капіталу, що здебільшого виникає через неспроможність банківської установи погашати свої зобов'язання у визначені строки, при цьому не отримувати неприйнятних втрат. Ризик ліквідності ринку виникає через неможливість менеджерів банку оцінити або враховувати відповідні зміни на фінансовому ринку, що в кінцевому підсумку впливають на можливість банківської установи залучати необхідні грошові кошти в певних обсягах та за прийнятними ставками та/або швидко реалізовувати з мінімальними втратами їх вартості.

Для оцінки та здійснення управління ризиком ліквідності банківська установа використовує модель, яка відображає активи та пасиви банку у часі, за допомогою складання платіжного календаря банку. Зміст такого розрахунку полягає в оцінці здатності банку до подальшого функціонування за умов, що з

поточного моменту він призупиняє всі активні операції, за якими у банку немає попередніх зобов'язань по розміщенню коштів, а залучення коштів по деяких фінансових інструментах враховується на основі спеціальної методики обліку строкових зобов'язань. Платіжний календар розраховується казначейством на щоденній основі. Аналіз платіжного календаря дозволяє оцінити розміри та строки існуючих ресурсів банку, завчасно передбачити проблеми з ліквідністю та приймати рішення щодо необхідних строків та об'ємів залучених коштів, або реалізації менш ліквідних активів у більш ліквідні. Управління ліквідністю банку вимагає проведення аналізу рівня ліквідності активів, необхідно для врегулювання зобов'язань при настанні строку їх виконання, забезпечення доступу до різних джерел фінансування.

Головними цілями та завданнями Комітет управління активами та пасивами відносно ризику ліквідності є рис. 2.8.

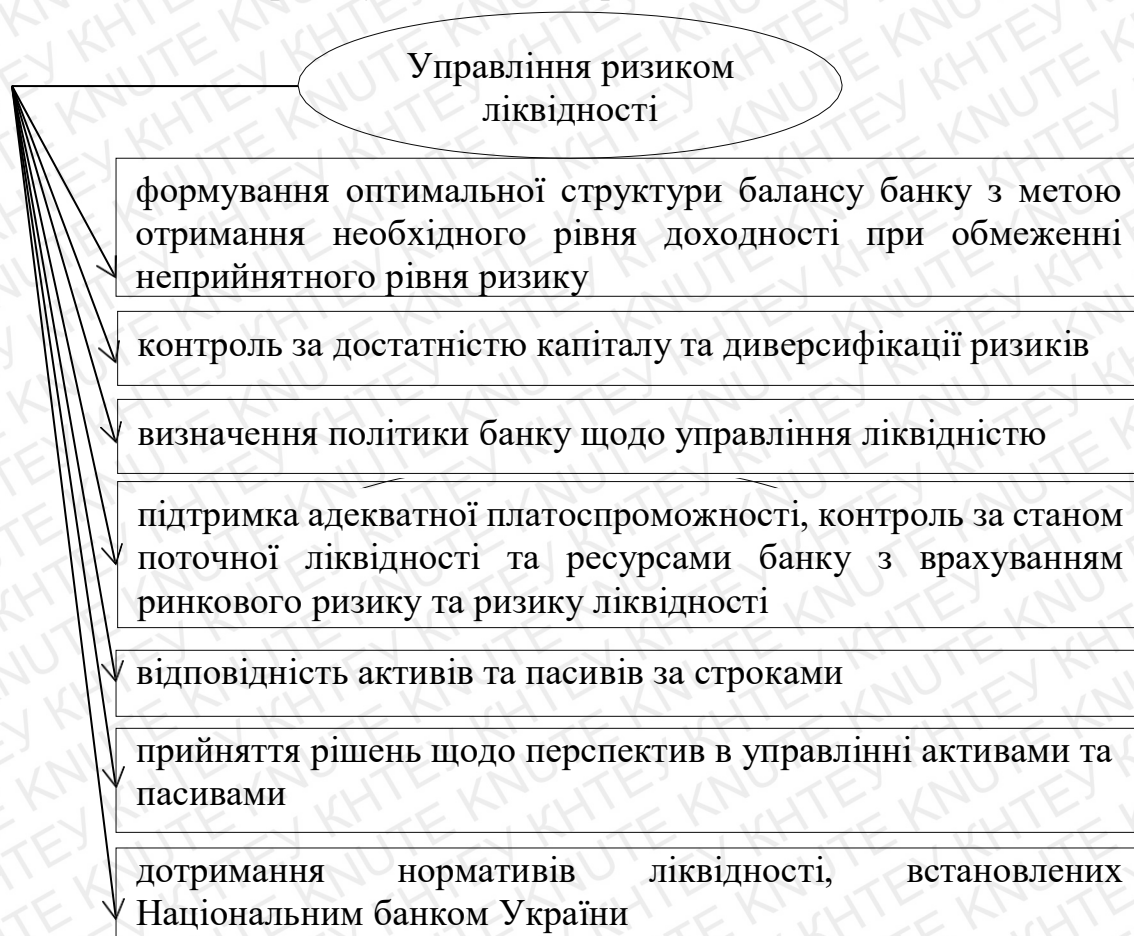

Рис. 2.8. Завдання Комітету управління активами та пасивами відносно регулювання ризику ліквідності ПАТ «Альфа Банк»*

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

У Додатку Л проаналізуємо фінансові зобов'язання за строком погашення, що впливають на ризик ліквідності ПАТ «Альфа Банк». Більшість фінансових зобов'язань у 2017 році мають строк погашення від 1 місяця до 1 року – 25201,73 млн. грн., на вимогу та менше 1 місяця – 17583,92 млн. грн. та від одного року до 5 років – 8294,72 млн. грн., а 1488,66 млн. грн. фінансових зобов'язань мають строк погашення понад 5 років. У 2016 році у ПАТ «Альфа Банк» спостерігається аналогічна ситуація.

Щодо ризику зміни процентної ставки ПАТ «Альфа Банк» зазначимо, що він є наявним або потенційним ризиком для капіталу та надходжень, який виникає через несприятливі зміни процентних ставок. Даний ризик має значний вплив як на прибуток банку, так й на економічну вартість його зобов'язань, активів та позабалансових інструментів.

Основними видами ризику зміни процентної ставки, які мають вплив на діяльність ПАТ «Альфа Банк», є:

1. Ризик зміни вартості фінансових ресурсів, який виникає внаслідок значної різниці в строках погашення (в основному для інструментів з фіксованою процентною ставкою) та через здійснення переоцінки величини ставки (для інструментів, які мають змінну процентну ставку) банківських зобов'язань, активів та позабалансових позицій.
2. Ризик зміни кривої дохідності, що виникає через відповідні зміни в нахилі та у формі кривої дохідності.
3. Базисний ризик, який утворюється через відсутність необхідного тісного зв'язку між коригуванням ставок, які отримані та сплачені за різними інструментами, усі інші характеристики відносно переоцінки є однаковими.
4. Ризик права вибору, що утворюється через наявність права відмови від дотримання угоди (тобто реалізації права вибору), яке прямим чи непрямым чином присутнє в більшості банківських зобов'язаннях, активах та позабалансових портфелях.

Ризик зміни процентної ставки регулюється Положенням про порядок керування процентним ризиком в ПАТ «Альфа-банк». Загальний аналіз процентного ризику за 2016-2017 роки розглянемо в Додатку Ф .

Від'ємне значення чистого розриву за процентними ставками між фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями у 2017 році спостерігається у фінансових інструментах, термін погашення яких складає від 1 місяця до 1 року, а у 2016 році – з терміном погашення на вимогу і менше 1 місяця, а також від 1 місяця до 1 року. Під час аналізу загального процентного ризику банком враховувалися не тільки строки погашення фінансових інструментів, а й умови договорів щодо ймовірності перегляду відсоткової ставки. У випадку існування такої можливості, контрактні потоки розглядаються в строках перегляду відсоткових ставок.

Крім цього розглянемо чутливість фінансових активів та фінансових зобов'язань за аналізований період (рис. 2.9.).

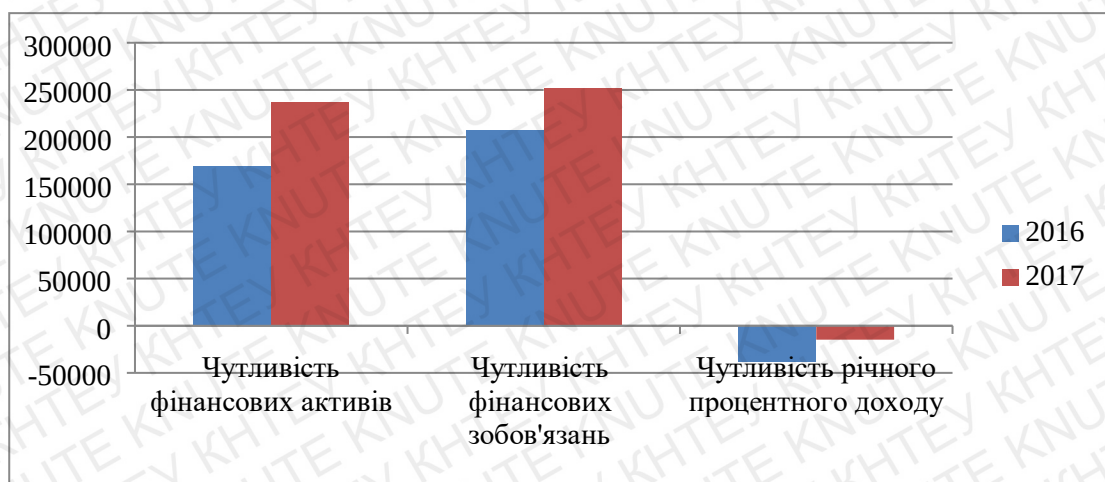

Рис. 2.9. Аналіз чутливості до процентних ставок у ПАТ «Альфа Банк»*

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

Щодо ринкового ризику відзначимо те, що він є наявним або потенційним ризиком для капіталу та надходжень, який утворюється через несприятливі коливання відносно вартості товарів та курсів за іноземними валютами, цінних паперів та товарів за тими інструментами, що є в наявності у торговому портфелі. Наведений ризик впливає з прийняття позицій з боргових та пайових цінних паперів, маркетмейкерства, дилінгу, товарів та похідних інструментів (деривативів), валют. Регулювання ринкового ризику здійснюється нормативними документами у кожному із напрямків (ризик ліквідності, валютний ризик та зміни процентної ставки), а також Регламентом з контролю

лімітів торгового портфеля ПАТ «Альфа-Банк». ПАТ «Альфа-Банк» застосовує такі інструменти для проведення оцінки ринкового ризику (Додаток Х).

Валютним ризиком є потенційний або наявний ризик для капіталу і надходжень, який в основному виникає через несприятливі коливання цін на банківські метали та курсів іноземних валют. Валютний ризик можна згрупувати: ризик транзакції, економічний валютний ризик, ризик перерахування з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик). Регулювання валютного ризику здійснюється Методикою розрахунку величини дисконту для оцінки валютного ризику та Положенням про порядок керування валютним ризиком в ПАТ «Альфа-банк. Оперативне регулювання ризиком ліквідності, валютним, процентним ризиком здійснюється Казначейством, Департаментом по управлінню ризиком. Ризик-менеджмент банку та Казначейство постійно проводять оцінку та контроль рівня ринкового ризику та готують для засідань Комітету управління активами та пасивами, на яких проводиться аналіз стратегії та лімітів стосовно рівня ризиків, пропозиції щодо управління ними та існуючими лімітами.

Аналіз валютного ризику по фінансовими активам за 2017 рік наведемо на рис. 2.10.

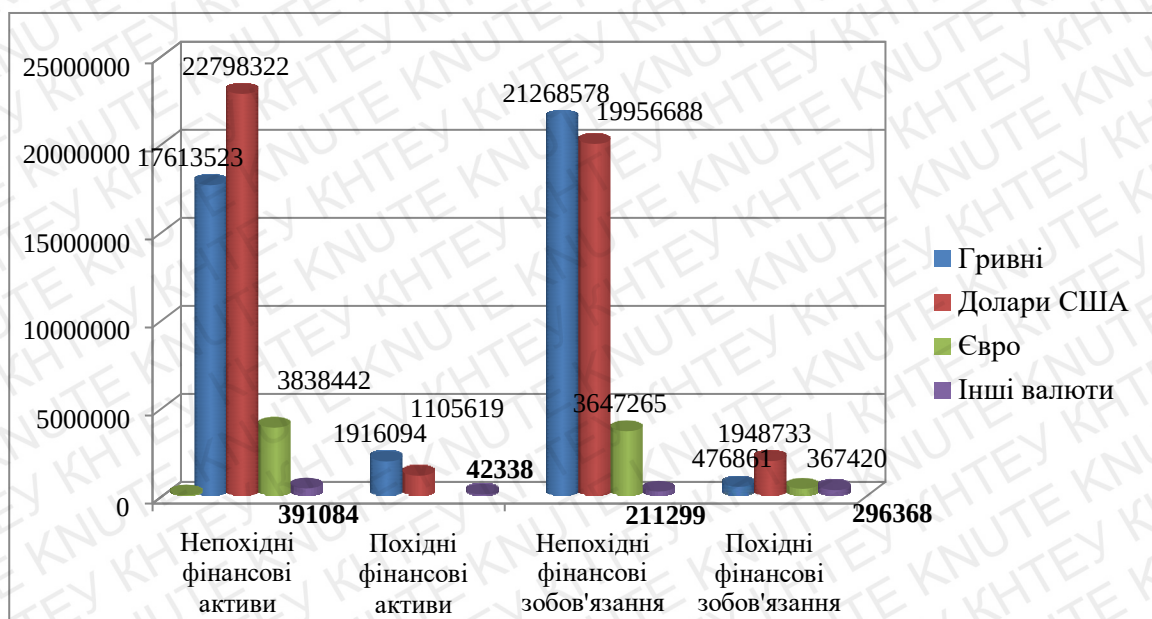

Рис. 2.10. Аналіз валютного ризику у ПАТ «Альфа-Банк» за 2017 рік *

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

Найвищий валютний ризик по непохідних фінансових активах у доларах США складає 2841634 млн. грн. та у гривнях –3655055 млн. грн., по похідних фінансових активах – у гривнях 1439233 млн. грн. Для порівняння оцінимо валютний ризик у ПАТ «Альфа-Банк» за 2016 рік (рис. 2.11).

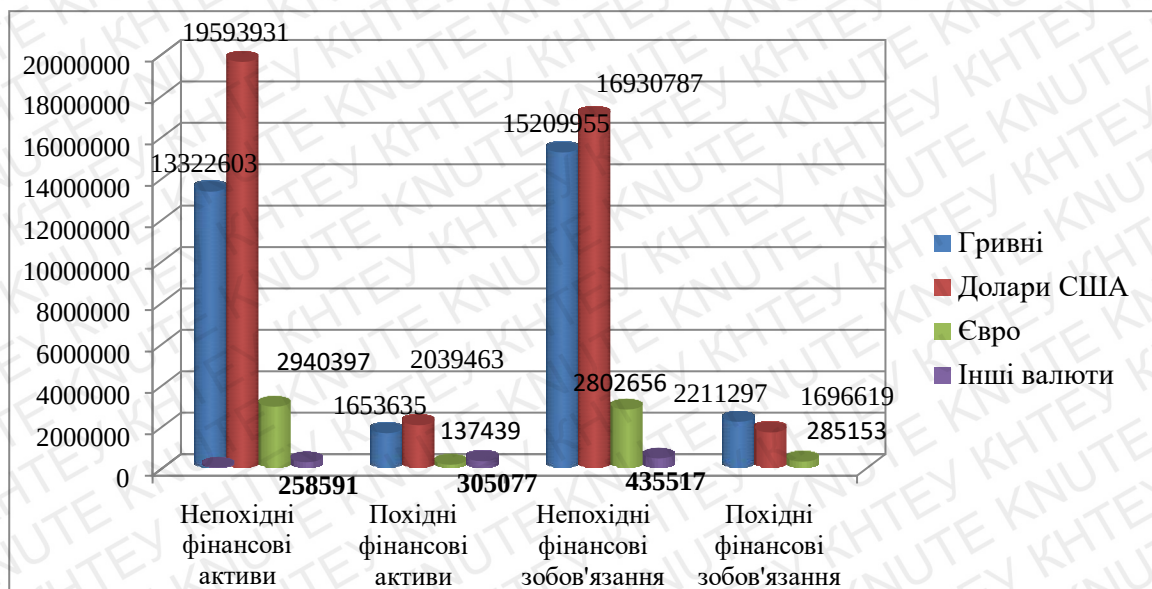

Рис. 2.11. Аналіз валютного ризику у ПАТ «Альфа-Банк» за 2016 рік *

*Примітка: побудовано автором на основі річної фінансової звітності банку.

Аналогічна ситуація спостерігається й у 2016 році: найвищий валютний ризик по непохідних фінансових активах у доларах США, він складає 2553144 млн. грн. та у гривнях – 1887352 млн. грн., по похідних фінансових активах – у доларах США 342844 млн. грн. Щодо ризику фінансових інституцій зазначимо, що до нього відносять ризики, які утворюються внаслідок проведення операцій кредитного характеру з компаніями, які займаються страхуванням та комерційними банками.

Відносно операційного ризику відзначимо те, що він є ризиком прямих та непрямих фінансових витрат через здійснення помилок або неправильно організованої роботи персоналу банків, функціонування бізнес-процесів, відповідних систем або вплив зовнішніх подій. Операційний ризик виключає стратегічний ризик, але враховує юридичний ризик. Поділ збитків та інциденти, а також методи реагування на них та порядок організації роботи з базою даних відносно здійснених інцидентів окреслені в Положенні «Про процес реєстрації, звітності та реагування на інциденти операційних ризиків». Ті операційні ризики, які вже виявлені підлягають оцінці за методикою, яка викладена в

Положенні «Про самооцінку Ризиків та інструментів Контролю». Контроль та моніторинг за реалізацією рекомендацій щодо зниження операційних ризиків відбувається за допомогою БД «Risk Control».

Результати здійсненого моніторингу та контролю розглядаються у ПАТ «Альфа-Банк» на засіданні Комітеті з операційних ризиків. Здійснюючи управління саме операційними ризиками, банківська установа застосовує наступні нормативні документи, які належать до внутрішніх:

1. Положення щодо Політики з управління операційними ризиками.
2. Положення про самооцінку ризиків та інструментів контролю.
3. Положення про процес реєстрації, звітності та відповідного реагування на інциденти.
4. Положення про Комітет з операційних ризиків.
5. Положення про ключові індикатори ризиків.

Юридичний ризик являється потенційним або наявним ризиком для капіталу та надходжень, який утворюється внаслідок здійснення порушень або недотримання банківської установи затверджених вимог законів, укладених угод, нормативно-правових актів, затвердженої практики або етичних норм, а також через неоднозначне трактування діючих законів або правил. Банківська установа в основному наражається на юридичний ризик внаслідок наявності відносин з значною кількістю сторін. Крім цього юридичний ризик може призвести до оплати адміністративних стягнень, погіршення репутації банку та його позицій на фінансовому ринку, необхідності фінансового відшкодування завданих збитків, скорочення можливостей для подальшого розвитку і правового забезпечення реалізації угод [11].

Щодо стратегічного ризику відзначимо, що він є наявним або потенційним ризиком для капіталу та надходжень, що утворюється внаслідок неправильних управлінських рішень, неналежне втілення прийнятих рішень і неадекватне сприйняття відповідних змін в бізнес-середовищі. Наведений ризик виникає через несумісності: стратегічних цілей банківської установи, бізнес-стратегій, які розроблені для втілення цих цілей, ресурсів, що використовуються для реалізації цих цілей та якості їх впровадження.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКІВ В УМОВАХ КРИЗИ

3.1. Міжнародні стандарти з вимірювання та управління банківськими ризиками

Нестабільність в світовій економіці та банкрутства найбільш відомих банківських установ та підприємств здійснюють стимулювання розробки й запровадження міжнародних, корпоративних та національних стандартів управління банківськими ризиками. В сучасних умовах ведення бізнесу положення та стандарти, що здійснюють регулювання в сфері управління банківським ризиком представлені провідними профільними і непрофільними міжнародними організаціями [93, С. 143-150].

Основними провідними розробниками стандартів із системи управління ризиками є Організація по стандартах Австралії, Канадська та Японська асоціації стандартів, Міжнародна організація зі стандартизації (МОС) та Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК), Австрійський інститут стандартів, тощо. Здійснення управління банківськими ризиками є досить перспективним напрямком, який швидко розвивається. На сьогоднішній день існує багато описів різних видів того, що має складати в себе зміст дефініції «ризик-менеджмент», як його застосовують та з якою метою.

Для того, щоб узгодити основні питання управління банківськими ризиками було створено міжнародні стандарти, в яких відображені такі питання як термінологія, що застосовується; механізм управління проектами у практичному аспекті ризик-менеджменту; мета та організаційна структура ризик-менеджменту. Особливо в цьому потрібно розуміти, що стандарти управління банківськими ризиками включають в себе як «позитивні», так і «негативні» аспекти ризику для банківської установи.

Головним стандартом у системі управління банківськими ризиками є ISO 31000 «Загальні керівні вказівки щодо принципів та втілення ризик-

менеджменту». До остаточного підписання наведений документ пройшов довгий шлях. Початок був покладений на міжвідомчому технічному комітеті OB/7 «Стандартів Австралії» / «Стандартів Нової Зеландії», де був розроблений стандарт AS/NZS 4360 «Управління ризиком» [89].

Оскільки стандарт AS/NZS 4360:2004 більш загальний і потребує адаптації до кожного банку, то це дозволяє уникнути проблемних питань та трактувань того, що стандарти «небезпечні». Хоча здійснення управління банківським ризиком все ще розвивається, однак ці настанови вже в їхньому третьому розробленні допомагають банкам розпочати і змінити процес. Стандарт AS/NZS 4360 відповідає глобальній потребі у загальних настановах із використанням управління ризиками у банках всіх розмірів як приватних, так і державних [87].

Наступним за публікацією Настанови ISO/IEC 73:2002 у 2004 році була подана пропозиція до Керівного технічного бюро (TMB) ISO відносно необхідності розробки стандарту ISO для управління банківським ризиком. Пропозиція була обговорена на ряді засідань TMB, поки у вересні 2004 року TMB надав пропозицію Японському комітету індустріальних стандартів (JISC) для розробки нової робочої теми (NWIP) заснувати робочу групу (WG) для формування стандарту. Під час перегляду робочою групою Настанови ISO/IEC 73:2002 екстенсивно було обговорено взаємозалежність між управлінням ризиками і безпекою. На противагу того, що більшість погодила у питаннях доцільності усунення аспектів безпеки у контексті використання стандарту, значна кількість проголосувала і за проявлення обережності у трактуванні положень документа, враховуючи серйозність питань безпеки.

Вирішення наведених проблем не повинні ставити під загрозу загальний характер стандарту. Також було обговорено, що його загальний характер буде доведено та розширено у питаннях можливості погодження загального визначення різними співтовариствами того, що банківськими ризиками необхідно управлятися у всіх галузях економіки. Аргументи, що піддають сумніву зусилля для розміщення інтересів фахівців з безпеки або фахівців будь-якої іншої галузі, були також опрацьовані. [89].

Стандарт ISO 31000 на управління ризиком призначений для таких напрямків (Додаток О). До основоположних стандартів ризик-менеджменту в банківських установах відносять також такі стандарти (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Види оцінювання міжнародних стандартів банківськими ризиками*

*Примітка: побудовано автором на основі джерела [93].

Щодо стандарт «COSO II» зазначимо, що він покликаний вирішити такі завдання (рис. 3.3).

Рис. 3.2. Основні завдання стандарту COSO II*

*Примітка: побудовано автором на основі джерела [91].

Розгляд питання управління ризиками постає практично в усіх стандартах, що здійснюють регулюють сфери діяльності людини. У банківській

сфері доцільно застосовувати стандарти, які враховують її специфіку. Прикладом таких стандартів саме для банківського сектору виступають вимоги BASEL. Наведений документ було розроблено та запропоновано Базельським комітетом з банківського нагляду і він складає в собі критерії регулювання банківської діяльності. Він наголошує на обов'язкове управління ризиками і вимагає покращити забезпеченість власним капіталом. Використовуючи спеціальні рейтинги банки здійснюють оцінку кредитні ризики позичальників [88].

Угода «Базель I» була ухвалена в 1988 року і описала рівень достатності капіталу для здійснення кредитних операцій, ввела систему ранжирування позичальників за рівнем ризиків і вагові коефіцієнти для різних категорій активів. Стандарт був запроваджений більш ніж у 100 країнах світу, у тому числі й в Україні. Суттєвою різницею «Базель II» (2004 рік) є підвищена увага до операційних і кредитних ризиків, що збільшує роль органів нагляду. Із 2012 року набув чинності «Базель III», декларування якого полягає у зростанні якості, прозорості й удосконалення структури банківського капіталу, стимулювання заходів щодо створення резервних його запасів і розширення практики покриття ризиків капіталом.

Управління ризиками в напрямку безпеки інформації регулює стандарт ISO 27005. В ньому відображені такі аспекти як загальне керівництво з управління ризиками інформаційної безпеки. Він підтримує загальні концепції, викладені в ISO / IEC 27001, і призначений для «сприяння адекватному забезпеченню інформаційної безпеки на основі ризик-орієнтованого підходу». Наведений Міжнародний стандарт можна використовувати до всіх видів банків, які планують здійснювати управління інформаційної безпеки.

Застосовуючи стандарти при управління банківськими ризиками можна не лише в рамках організацій. Такі вчені як Старостіна А.О. та Кравченко В.А. [75] в своїх напрацюваннях відобразили, як можна використовувати міжнародні стандарти на державному рівні на прикладі «Державної програми соціального та економічного розвитку України». Значна частина проаналізованих стандартів – «COSO II», «FERMA» працюють на базі угоди їх учасників. Один

з небагатьох законодавчо затверджених стандартів у сфері управління ризиками – це «Закон Сарбейнса-Окслі». Проте наведений закон не гарантує успішності дій і процедур. Банкам та підприємствам потрібно розробити свій власний стандарт, який допомагатиме складати регламенти та інструкції, що визначатимуть: принципи взаємодії між структурними підрозділами банку, повноважень і відповідальності між підрозділами банку в сфері управління ризиками, чіткий розподіл функцій, систему контролю та повноваження контролюючих підрозділів.

Авторами сформований алгоритм ідентифікації та оцінки ризиків з включення основних вимог, які визнані у міжнародній спільноті із управління банківськими ризиками та рівня фахової підготовки працівників банків. Тому після того, як з'ясовано сутність ризику, необхідно виокремити фактори ризику, під якими розуміють випадкові події, що впливають на реалізацію завдань підприємства. Вони входять як у зовнішнє середовище проекту, так й у внутрішнє. Чинниками ризику можуть бути як загрози, так і можливості. Зазвичай загрози заважають втіленню завдань, які стоять перед проектом, це є традиційним підходом до ризиків як до загроз для роботи банку. Однак у багатьох стандартах відзначається те, що «ці події можуть заважати, послаблювати, відтерміновувати або сприяти досягненню цілей». Наведений підхід до банківських ризиків є виправданим, оскільки він спрямовує керівництво банку не лише здійснювати захист від несприятливих подій, але знаходити напрямки для реалізації можливостей.

Отже, застосування міжнародних стандартів відносно управління ризиками банку гарантує зростання інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності банківської установи. Головні стандарти управління ризиками можна використовувати і в їх основоположному вигляді, але варто відзначити, що не завжди можуть врахувати ментальність і реальний стан економіки. Тому потрібно розробляти національні стандарти управління ризиками, які будуть включати зарубіжні системи стандартів управління ризиками, що зумовлює потребу у подальшого розвитку дослідження.

3.2. Удосконалення механізму управління кредитним ризиком банку

Удосконалення механізму контролю кредитного ризику у ПАТ «Альфа-Банк» в умовах кризи є важливим моментом оцінювання якості його організації і здійснення. Зростання прибутку ПАТ «Альфа-Банк» за рахунок ефективного контролю кредитних ризиків забезпечує збільшення його капіталу, покращання іміджевих позицій, утвердження на ринку, забезпечення більш якісного обслуговування позичальників, задоволення інтересів власників, керівників, працівників. [56].

Для того, щоб виокремити напрямки вдосконалення системи управління кредитним ризиком в ПАТ «Альфа-Банк» в умовах кризи доцільно спочатку розглянути його механізм (рис. 3.3.).

Рис. 3.3. Механізм управління кредитним ризиком ПАТ «Альфа-Банк» в умовах кризи*

*Примітка: побудовано автором на основі джерела [56, 70].

Запропонований механізм управління кредитним ризиком у ПАТ «Альфа-Банк» базується на розрахунку оцінки якості управління. В основу даного

методичного підходу покладено гіпотезу про наявність зв'язку між оцінкою ефективності контролю кредитного ризику та показниками ефективності роботи банку, які безпосередньо пов'язані з наданням кредитів. На основі комбінації цих показників і проводиться розрахунок оцінки якості контролю кредитного ризику.

Зазначимо, що основним показником ефективності контролю кредитного ризику є частка проблемних кредитів у кредитному портфелі. На основі цього критерію можна зазначити щодо обґрунтованості кредитно-інвестиційної політики банку, надійності, об'єктивності й точності системи оцінювання кредитоспроможності позичальників та забезпечення за кредитами, а також щодо процесу супроводу кредиту.

Оскільки одним із аспектів ефективного управління кредитного ризику є оцінка відповідності фактичного рівня кредитного ризику банку встановленим нормам, то ще одним критерієм ефективності є визначення того, наскільки контроль кредитного ризику виконав свою функцію прогнозування, що полягає у визначенні рівня індивідуального та портфельного кредитного ризиків на основі системного аналізу зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на нього. Отже, необхідно враховувати співвідношення фактичного рівня кредитних ризиків банку до прогнозованого.

Також доцільно зазначити, що сучасні умови функціонування банків характеризуються високим рівнем невизначеності, слабкою прогнозованістю та нестабільністю, що висуває нові вимоги до діяльності банків. В таких умовах спрощений підхід до механізму управління кредитним ризиком банку, що базується переважно на заходах щодо оцінки кредитного ризику, регулювання та контролю, є недостатньо ефективним. Недоліком його є те, що для забезпечення мінімізації кредитного ризику банку не враховуються зміни у зовнішньому середовищі функціонування банку [54, С. 170-172].

Тому сьогодні досить актуальною проблемою для ПАТ «Альфа-Банк» в умовах кризи у питанні контролю та ефективного управління кредитного ризику є здатність завчасно визначати усі можливі зміни у ризикових позиціях на ранніх стадіях їх виникнення та передбачати (прогнозувати) найбільш

ймовірні шляхи їхнього розвитку на основі змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування банку, а також, що найважливіше, розробляти оптимальний комплекс превентивних заходів, який дасть можливість ефективно випередити настання потенційних негативних явищ [44, С. 83-98]. Застосування такого підходу до здійснення контролю та мінімізації кредитного ризику у ПАТ «Альфа-Банк» зумовлює значні переваги, відображені на рис. 3.4.

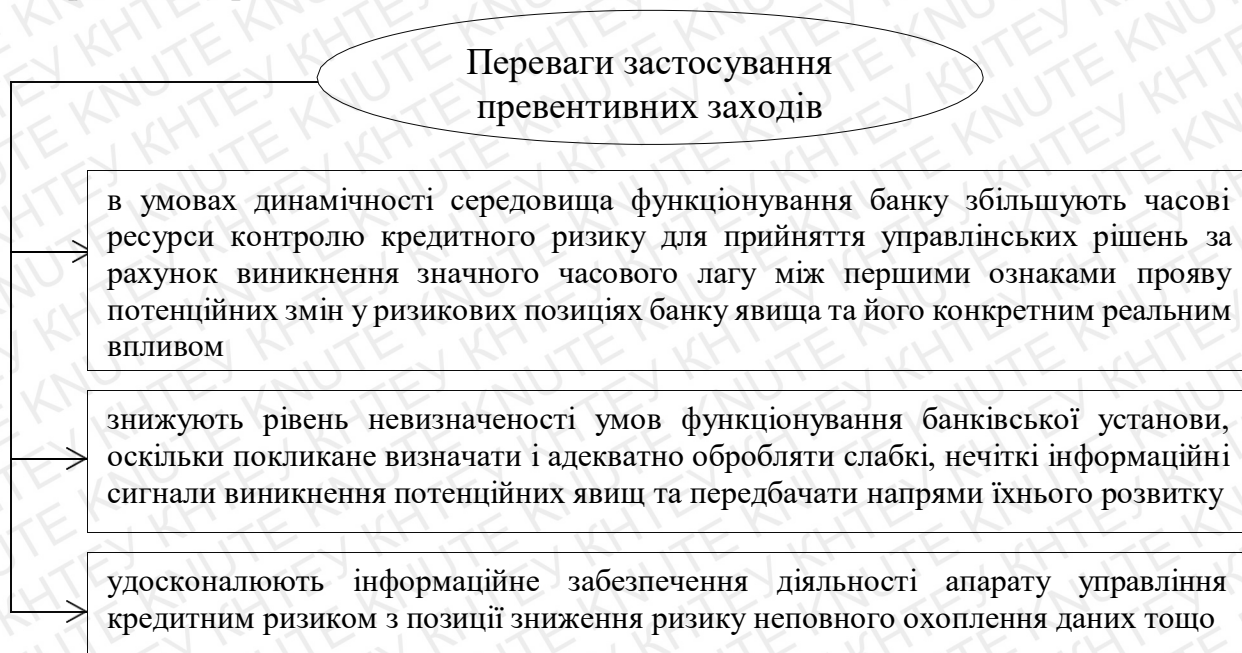

Рис. 3.4. Переваги застосування превентивних заходів щодо управління кредитним ризиком у ПАТ «Альфа-Банк»*

*Примітка: побудовано автором на основі джерела [44].

Для ПАТ «Альфа-Банк» особливої ваги набуває здатність розпізнавати будь-які потенційні явища середовища функціонування, що можуть призвести до зміни рівня кредитного ризику, на ранніх етапах їхнього виникнення з метою подальшої їхньої інтерпретації, визначення їх можливого впливу на реалізацію кредитної політики банку. У цьому контексті застосування превентивних заходів покликане вирішувати ці завдання, оскільки спрямоване на випередження усіх можливостей і загроз, що виникають при здійсненні кредитної діяльності, на засадах раннього виявлення, оцінку та передбачення ймовірних траєкторій їхнього розвитку.

При зміні зовнішніх індикаторів, які впливають на рівень кредитного ризику застосовують різні підходи до удосконалення управління за різними сценаріями Додаток Ц. Отже, як бачимо з таблиці за різних сценаріїв розвитку при певних виявлених слабких сигналах за факторами зовнішнього середовища ПАТ «Альфа-Банк» буде створено комплекс заходів їх усунення або локалізації. Слід зазначити, що вибір конкретного заходу реагування слід здійснювати за низкою критеріїв, а саме ресурсними можливостями, пріоритетністю і термінами реалізації заходів, рівнем їх результативності, досяжності, узгодженості із загальними цілями комерційного банку тощо [42].

Можемо узагальнити й зазначити, що превентивна система управління відносно здійснення контролю та мінімізації кредитного ризику ПАТ «Альфа-Банк» заснована на розпізнаванні та належному обробленні слабких сигналів потенційних змін у ризикових позиціях, а також передбаченні їхнього подальшого розвитку до конкретних ймовірних подій щодо зміни рівня кредитного ризику.

Також одним із напрямків удосконалення системи управління кредитним ризиком у ПАТ «Альфа-Банк» в умовах кризи є регулювання на законодавчому рівні. В першу чергу мова йде про встановлення нормативів як загальнообов'язкових обмежень на певні банківські операції, шляхом розробки розрахункових коефіцієнтів на рівні банківського сектору країни. Іншими аспектами регулювання кредитних ризиків на макрорівні є розроблення регулятором законодавства щодо врегулювання проблемної заборгованості, тобто свого роду «ліквідації наслідків». Це, як правило, призводить до того, що банк, як суб'єкт управління кредитним ризиком, діє відповідно до розвитку ситуації та не має можливості випереджувати її. З цієї точки зору такий характер контролю та мінімізації кредитного ризику банків є більш ефективним [32, С. 47-50].

Ще одним напрямком удосконалення системи контролю та управління за кредитним ризиком в досліджуєму банку є формування єдиного інформаційно-аналітичного забезпечення контролю та мінімізації кредитного ризику банків. Як показує європейський досвід, ключову роль у лібералізації та

підвищенні рівня відкритості фінансової інформації відіграє держава за активної підтримки банків, оскільки саме вони потребують запроваджених заходів з погляду мінімізації кредитних ризиків. Ключову роль у цьому повинен відігравати Фінансово-інформаційний центр (ФІЦ) як суб'єкт системи збору, обробки, зберігання та аналізу інформації про позичальників. Також не потрібно відкидати можливість нормативно-правової підтримки Національного банку України при його створенні [26, С. 195-198].

Досвід Банку Франції засвідчує високу результативність та ефективність від прийнятого рішення про створення державної бази даних фінансової інформації FIBEN, що забезпечує збір фінансової інформації від значної кількості юридичних та фізичних осіб по всій країні, її подальший аналіз та надання на базі зібраної інформації інформаційних послуг комерційним банкам. В даному випадку в особі Банку Франції державою гарантована достовірність та якість інформації. Безперечною перевагою для комерційних банків є можливість отримати усю необхідну інформацію про потенційного позичальника за допомогою звернення до однієї установи [34, С. 60-67].

FIBEN крім надання достовірної інформації про потенційних позичальників з метою зниження кредитного ризику банків, виконує й інші функції. Зокрема, метою і завданням системної бази даних передбачено надання допомоги банкам у пошуку перспективних клієнтів, що дозволяє розширити клієнтську базу. Також банківські установи мають можливість отримати інформацію про перспективи зростання певної галузі у тому чи іншому регіоні, а також перелік компаній, які працюють у цій галузі. Така інформація дозволяє банкам диверсифікувати кредитний портфель і підвищити зацікавленість у інвестиціях саме в ту галузь, яка на даний момент є найбільш привабливою для інвестицій.

Зарубіжний досвід показує, що бюро кредитних історій тісно співпрацюють з аудиторськими фірмами, судами, різними державними базами даних. Проте, вітчизняні бюро кредитних історій мають обмежений доступ до державних баз даних, що ускладнює процедуру збору інформації, а також обмежує її повноту. Це, в свою чергу, свідчить про недостатність повноти

інформаційної бази, якою володіють бюро кредитних історій. За французькою моделлю передбачається обов'язкова акумуляція кредитних історій у центральному банку країни, а кредитні бюро функціонують як його структурні підрозділи. У багатьох європейських країнах а також у Японії кредитні бюро створені у формі приватних компаній, що належать консорціуму кредиторів. В зарубіжній практиці обов'язковий характер співпраці комерційних банків з бюро кредитних історій регламентується нормативно-правовими актами центральних банків, недотримання яких прямо впливатиме на нормативи достатності капіталу банку [36, С. 101-111].

Тому створення в Україні Фінансово-інформаційного центру сприятиме зменшенню асиметрії інформації, посиленню конкуренції між банками, а отже підвищенню якості банківських послуг з метою кредитування надійних позичальників, а також надасть можливість запропонувати кредитні послуги новим клієнтам. Чим більше інформації консолідує Фінансово-інформаційний центр, тим більшою буде його аналітична база, більш точними та повними будуть розрахунки кредитних рейтингів. Це допоможе комерційним банкам прийняти відповідні рішення щодо надання кредитів та зменшить імовірність виникнення кредитного ризику. Функції Фінансово-інформаційного центру зводяться до консолідації всієї інформації про позичальників, формування інтегрованої бази даних фінансової звітності підприємств України, розрахунку кредитоспроможності потенційних та оцінки стану фінансово-господарської діяльності реальних позичальників.

Отже, можемо зробити висновок, що створення єдиної системи обміну фінансовою інформацією між учасниками кредитного ринку сприятиме підвищенню прозорості процесу кредитування та мінімізації кредитного ризику банків через отримання детальної інформації про потенційних та існуючих позичальників, оцінку можливих фінансових ризиків при кредитуванні, зниження ризиків шахрайства та зловживань.

3.3. Удосконалення механізму управління процентним ризиком банку

Необхідність удосконалення механізму управління процентним ризиком у ПАТ «Альфа-Банк» полягає у ймовірності скорочення, зведення до нуля або отримання негативної маржі банком внаслідок несприятливої для нього зміни процентних ставок. Тому це питання потребує особливої уваги банківського менеджменту з метою розробки основних напрямів щодо управління даним видом ризику. Можемо констатувати той факт, що в сучасних умовах приділяється недостатня увага комерційними банками в Україні порівняно із банківськими установами розвинутих країн проблемам мінімізації процентного ризику. Ця тенденція пов'язана із двома основними причинами:

1. Значно меншими строками розміщення активів і пасивів, що відповідно знижує ймовірність суттєвих втрат унаслідок якихось кардинальних зрушень ринкової норми процента.
2. У разі істотної зміни кон'юнктури на кредитному ринку ризик зміни процентних ставок часто перекладається на клієнта внаслідок того, що банки завбачливо закріплюють у кредитних угодах своє право змінювати процентні ставки і таким чином зводять до мінімуму можливі втрати [17, С. 58-63].

Управління процентним ризиком у ПАТ «Альфа-Банк» за умов кризи передбачає використання різних методик та дій, які спрямовані на скорочення ризику втрати власних коштів через несприятливі зміни процентних ставок. Так, механізм управління процентними ризиками можна скласти на базі інструментів його аналізу. Серед існуючих методик аналізу та контролю виділяються комплексні методи, а також методи аналізу й методи контролю. Найбільш поширеними являються комплексні методи, як аналіз і контроль гепу та дюрацій [25, С. 107-110].

Найпростішим і найпоширенішим методом аналізу ризику процентної ставки у ПАТ «Альфа-Банк» являється метод гепу, що визначається ступенем невизначеності відносно понесення банківською установою витрат внаслідок несприятливих змін відсоткових ставок, іншими словами наведений такий

метод, що базується на виокремленні чутливих до процентних ставок вимог і зобов'язань банківської установи. Показник гепу формується у вигляді різниці між величиною чутливих зобов'язань і чутливих активів банківської установи в кожному із зафіксованих інтервалів.

В основному головною перевагою досліджуваного методу є те, що він надає змогу отримати єдиний числовий результат на базі нескладних математичних розрахунків, що допомагає здійснювати оцінку загальних обсягів і основних тенденцій процентного ризику. Проте цю модель неможливо застосовувати для повного якісного і кількісного обґрунтування процентного ризику тому, що вона є статичною та оцінює чутливість доходів тільки для поточного періоду, не зважаючи на певні невідповідності, а також не включає зміни специфіки різних позицій в межах одного числового інтервалу.

Ще одним методом аналізу процентного ризику у ПАТ «Альфа-Банк» являється метод дюрацій, в основі якого лежить здатність відображати чутливість фінансового інструменту до зміни процентних ставок: при чому чим більша дюрація фінансового інструменту, тим чутливіша його поточна вартість до зміни ставки. Різниця між середнім значенням дюрації активів і пасивів на кожному інтервалі оцінюється позицію, що займає банківська установа відносно процентного ризику на визначеному інтервалі [28, С. 223-228].

При проведенні оцінки кінцевих результатів потрібно враховувати той факт, що активи й пасиви банківської установи може відрізнятися за величиною в межах розміру власного капіталу. Внаслідок цього відносний показник позиції потрібно застосовувати дисбаланс дюрацій, який нормалізований на розмір власного капіталу банку. За абсолютну оцінку процентного ризику приймає можливість зміну економічної вартості банківської установи внаслідок процентного стрибка. Дюрація дає можливість здійснювати порівнювання альтернативних потоків платежів через аналіз їх чутливості до зміни процентних ставок.

Основні напрямками удосконалення механізму управління процентного ризику у ПАТ «Альфа-Банк» в умовах кризи, які можуть бути передбачені політикою банку у сфері ціноутворення за позичковими операціями, доцільно

представити у вигляді двох груп методів, що охоплюють, з одного боку, управління дохідністю активів і пасивів банку, а з другого – використання деривативів як засобу страхування даного виду ризику в перспективі. У складі першої групи методи мінімізації процентного ризику можуть охоплювати наступні Додаток Щ.

Зазначимо, що за першим методом у ПАТ «Альфа-Банк» можливості регулювання рівня процентного ризику у розглянутий спосіб є обмеженим в силу дії двох важливих обставин: з одного боку, величина амплітуди зміни процентних ставок комерційним банком обмежується інтенсивністю конкуренції з іншими кредитними інститутами у тому регіоні, в якому зосереджена основна маса його операцій з кредитування клієнтів, а з іншого – процес перекладання процентного ризику на клієнта має об'єктивні границі, пов'язані із забезпеченням ефективного використання позичок в індивідуальному кругообороті капіталу. Тому даний метод повинен використовуватись банком обережно і у поєднанні з іншими засобами мінімізації процентного ризику [38].

Недоліком другого методу механізму управління процентного ризику для ПАТ «Альфа-Банк» є недостатня гнучкість внаслідок тісної «прив'язки» структури активів і пасивів, що може негативно позначитися на рівні конкурентоспроможності комерційного банку, оскільки по суті наперед визначається чіткий «асортимент» кредитних послуг, котрі за сумами і строками мають повторювати склад залучених для цього ресурсів. Очевидно, що така практика ігнорує індивідуальні потреби кожного окремого позичальника, як врешті і величину кредитного ризику, пов'язану з особливостями фінансово-господарської діяльності клієнта. У зв'язку з цим використання методу управління структурою активів і пасивів комерційного банку для мінімізації процентного ризику може здійснюватись на більш гнучкій основі [63, С. 44-49].

Використовуючи третій метод механізму управління процентного ризику керівництву ПАТ «Альфа-Банк» потрібно пам'ятати, що за несприятливої зміни процентних ставок в разі помилкового прогнозу, а отже і неправильного

визначення розриву у строках активів і пасивів банком можуть бути понесені збитки. Крім того, використання цього методу може супроводжуватись підвищенням ризику порушення ліквідності банківської установи у тому разі, якщо розрив буде надто високим. У зв'язку з цим банку, виходячи із специфіки його діяльності, доцільно встановлювати певні ліміти відхилень у строках відповідних груп залучених ресурсів і розміщених кредитних вкладень з тим, щоб завдання щодо мінімізації процентного ризику не вступало у протиріччя із не менш важливим завданням, яке полягає у підтриманні належного рівня ліквідності комерційного банку.

Для здійснення управління та мінімізації ризику у напрямку скорочення вартості ресурсів досить прийнятним для ПАТ «Альфа-Банк» методом в умовах кризи є метод хеджування саме процентного ризику, який являє собою передача його шляхом купівлі чи продажу іншій стороні шляхом похідних фінансових інструментів, а саме опціонів, процентних ф'ючерсів, свопів. Хеджування здійснюється на основі організованих фінансових ринках, це можуть бути і біржі, й електронні системи торгівлі або ж двосторонній основі. Здійснення захист від процентного ризику стосується переважно таких похідних фінансових інструментів, як опціони, процентні ф'ючерси, свопи тощо. Недоліком цього методу є складність використання на довгостроковому період, що пояснюється низькою ліквідністю довгострокових похідних фінансових інструментів та неможливістю врахування інших істотних ризиків, що пов'язані з застосуванням похідних інструментів [67, С. 336-339].

Крім наведеного методу для зниження процентного ризику ПАТ «Альфа-Банк» використовується метод трансфертного ціноутворення з погодженням строків погашення. Він вважається досить ефективним при розрахунку внутрішніх цін за банківськими операціями. Зміст методу відображається у формуванні трансфертної ціни по кожному рахунку, що пов'язані із рухом грошових ресурсів при його відкритті, який оцінюється певними індикаторами. За наведеним методом передбачається формування трансфертної ціни на базі еталонної кривої дохідності в певному секторі фінансового ринку. При чому крива дохідності розглядається як залежність між вартістю фінансового

інструменту, що здійснює оберти на досліджуваному ринку та його строковістю. [77, С. 154].

Розглянутий метод надає можливість виокремити процентний ризик фінансових інструментів як із фіксованими, так й плаваючими відсотковими ставками від інших видів ризик. Окрім цього метод трансфертного ціноутворення з узгодженими термінами погашення можна застосовувати для прийняття управлінських рішень в основі якого лежить маржинальний аналіз, використовувати для аналізу довгострокових перспектив роботи банківської установи та для здійснення ефективного управління процентним ризиком.

В сучасних умовах метод трансфертного ціноутворення з узгодженими термінами погашення може використовуватися з певними обмеженнями. Для прикладу, досліджуваний метод може використовувати для формування трансфертних цін за депозитними операціями на роздрібного ринку із строками від 1 дня до 6 місяців. Зазначимо, що він повинен доповнюватися застосуванням у ролі орієнтирів трансфертних цін кривих дохідності роздрібного депозитного та кредитного ринку окремо для контрагентів, банківських продуктів, географічної структури тощо. Друга група методів моделі управління процентним ризиком, передбачених відповідним розділом процентної політики банку, може включати наступні методи Додаток Ю.

Узагальнивши всі наведені методи, які використовуються для удосконалення механізму управління процентного ризику зазначимо, що ефективна процентна політики ПАТ «Альфа-Банк» насамперед полягає в тому, щоб розробити стратегію по мінімізації процентного ризику та отримання прибутку, а не максимальна дохідність від фінансових операцій при заздалегідь визначеному рівні ризику. Такий підхід є новаторським, але на сьогоднішній день, в умовах глибокої фінансових коливань, підтримується лише окремими банківськими установами. [41].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проаналізувавши теоретико-методологічні засади управління банківськими ризиками, дослідивши рівень ризику банків країн та виокремивши перспективи розвитку ризик-менеджменту банків в умовах кризи можемо зробити наступні висновки:

1. Під поняттям «ризик» більшість вчених розуміють результат події за можливість настання якоїсь несприятливої події. Також під ним вбачають цілісний процес дії факторів формування ризикової ситуації щодо отримання цільового результату. Специфіка банківських ризиків тісно пов'язана з сутністю банківської діяльності, яка переважно обумовлюється виконанням функцій фінансового посередництва на грошовому ринку.

2. Оскільки тема дослідження передбачає визначення ризиків в умовах кризи відзначимо те, що криза у банківському секторі являє собою різку зміну зовнішніх і внутрішніх умов діяльності банківської системи, внаслідок чого вона стає неспроможною стабільно функціонувати та виконувати свої основні функції. Розрізняють кризу в окремому банку та системну кризу банківської системи. Основними причинами кризи у банківських установах є припинення діяльності більшості банків, різке погіршення фін стану позичальників аж до банкрутства, втрата вартості застави, дефіцит ресурсів і відповідно зростання їх вартості і значний рівень процентного ризику, зростання юридичного ризику так як ніхто не хоче повертати борги.

3. Для ефективного управління банківськими ризиками використовують наступні принципи: командності, безперервності, документарності, адекватності реакції, дієвості, оперативності та системності. Відносно методів управління банківськими ризиками зазначимо, що вони поділяються на такі групи як методи уникнення банківських ризиків та методи їх прийняття. Методи уникнення банківських ризиків поділяються на такі підгрупи: відмова від певної банківської діяльності, виконання банківської діяльності іншим (нетрадиційним) способом та зміна місця виконання банківської діяльності. Методи прийняття банківських ризиків, включають в

себе наступні підгрупи: методи зниження банківських ризиків та методи самостійного протистояння банківським ризикам.

4. Нормативне регулювання банківських ризиків здійснюється на основі визначених положень Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб», Постановами Національного банку України «Про затвердження інструкцій про порядок регулювання діяльності банків в Україні» та «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України».

5. Аналіз фінансового ринку України показав, що найвищий рівень ризику у банківських установах у 2017 році мав юридичний ризик та ризик прибутковості. Частка непрацюючих кредитів, яка впливає на рівень кредитного ризику значно зростає від 17,5% у 2013 році до 55,8% у 2017 році, що виявилось найбільшою часткою у світовій практиці за всю історію спостережень. Причини такої ситуації різні, включаючи кризові явища в економіці, низьку платоспроможність населення, високий рівень реальної відсоткової ставки за кредитами, обслуговувати які під силу не кожному позичальникові, високий кредитний ризик.

6. Для оцінки кредитного ризику було проаналізовано структуру та динаміку кредитного портфелю ПАТ «Альфа Банк», який показав, що загальна сума кредитів з 2013 року до 2017 року збільшилась з 20214,15 млн. грн. до 28225,30 млн. грн. Максимальний ризик на одного контрагента у ПАТ «Альфа Банк» коливається від 967,61 млн. грн. у 2013 році до 1914,68 млн. грн. у 2017 році. Найбільший кредитний ризик для ПАТ «Альфа Банк» мають кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби, оскільки вони на 98,96% незабезпечені заставою, також значний відсоток мають іпотечні кредити фізичним особам.

7. При аналізі валютного ризику було виявлено, що найвище його значення у 2017 році спостерігається по непохідних фінансових активах у доларах США, він складає 22798,32 млн. грн. та у гривнях – 17613,52 млн. грн.,

по похідних фінансових активах – у гривнях 1916,09 млн. грн. По непохідним фінансовим зобов'язанням найвищий валютний ризик складає у гривнях 21268,58 млн. грн. та доларах США 19956,69 млн. грн., а по похідним фінансовим зобов'язанням – у доларах США 1948,73 млн. грн.

8. До інших фінансових ризиків, які виникають у діяльності ПАТ «Альфа Банк» належать ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий ризик, валютний ризик, ризик фінансових інституцій, операційних ризик, юридичний ризик та стратегічний ризик. Більшість фінансових зобов'язань, які впливають на рівень ризику ліквідності у 2017 році мають строк погашення від 1 місяця до 1 року – 25201,73 млн. грн., на вимогу та менше 1 місяця – 17583,92 млн. грн. та від одного року до 5 років – 8294,72 млн. грн.

9. Провідними розробниками стандартів із ризик-менеджменту є Канадська та Японська асоціації стандартів, Організація по стандартах Австралії, Міжнародна організація зі стандартизації (МОС) та Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК), Австрійський інститут стандартів, тощо.

10. Ключовим стандартом для управління ризиками є ISO 31000 «Загальні керівні вказівки щодо принципів та втілення ризик-менеджменту». Основним стандартом для оцінки та вимірювання ризику в банківській сфері є вимоги BASEL. Цей документ було розроблено та запропоновано Базельським комітетом з банківського нагляду і він містить критерії регулювання банківської діяльності.

11. Механізм управління кредитним ризиком ПАТ «Альфа-Банк» складається із системи визначення індикаторів, які впливають на кредитний ризик банку, оцінки якості контролю за кредитним ризиком банку та визначенні стратегії управління за кредитним ризиком. Основним напрямком для удосконалення механізму управління кредитним ризиком ПАТ «Альфа-Банк» є своєчасне визначення можливих змін у ризикових позиціях на ранніх стадіях та розробка оптимального комплексу превентивних заходів. Удосконалення механізму управління процентним ризиком у ПАТ «Альфа-Банк» полягає у ймовірності скорочення, зведення до нуля або отримання негативної маржі банком внаслідок несприятливої для нього зміни процентних ставок.

Основними напрямками удосконалення системи управління банківськими ризиками в умовах кризи є:

1. Покращення системи раннього виявлення загроз капіталу банку і коштам клієнтів, вдосконалення фінансової звітності та мінімізація втрат.
2. Підвищення ефективності управління та рівня довіри зацікавлених сторін.
3. Створення надійної основи для прийняття рішень та планування, поліпшення контролю.
4. Ефективний розподіл і використання ресурсів для усунення банківського ризику.
5. Ефективне запобігання втрат та поліпшення корпоративного навчання та корпоративної стабільності.
6. Рівномірна диверсифікація кредитного портфеля за строками та підвищення середньозваженої процентної ставки.
7. Диверсифікація кредитного портфеля за суб'єктами, ведення ліміту кредитного портфеля за видом кредитних операцій, збільшення /зменшення кредитного ліміту за категоріями позичальників або групами взаємопов'язаних осіб.
8. Диверсифікація кредитного портфеля за територіальною ознакою та диверсифікація кредитного портфеля за процентною ставкою.
9. Забезпечення подушки ліквідності, а саме накопичення коштів у ліквідних проте доходних активах: депозитних сертифікатах НБУ, ОВДП, золота, валюти.
10. Максимальне продовження строків депозитів для зниження їх відтоку, посилення застави позичальників, переведення їх грошових потоків виключно у банк та зменшення адміністративних витрат, а також створення команди кризових ризик – менеджерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» від 02.03.2015 № 218. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/218-19>.
4. Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» від 28.12.2014 № 78-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/78-19>.
5. Звіт про фінансову стабільність за грудень 2017 року, затверджений Національним банком України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>.
6. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» затвердженні правлінням Національного банку України від 15.03.2004 № 104. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.
7. Політика організації та функціонування системи ризик-менеджменту в ПАТ «Альфа Банк», затвердженою головою правління банку від 21.11.2013 р. №158. [Електронний ресурс]. – https://alfabank.ua/storage/tb-tree/node/2015/06/18/1434619125_politika-organizaciyi-ta-funkcionuvannya-sistemi-rmpdf.pdf.
8. Постанова Національного банку України «Про затвердження інструкцій про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001р. № 368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

9. Постанова Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» від 02.08.2004 № 361. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>.

10. Постанова Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України» від 28.03.2007 № 98. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07/ed20120621>.

11. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 № 351. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07/ed20120621>.

12. Постанова Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 07.04.2016 № 242. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0242500-16>.

13. Постанова Національного банку України «Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року» від 18.06.2015 № 391. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.

14. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про кредитний реєстр Національного банку України» від 04.05.2018 № 50. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-18>.

15. Указ Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»» від 12.01.2015 № 5/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://alfabank.ua/investor-relations>.

16. Фінансова звітність ПАТ «Альфа Банк». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://alfabank.ua/investor-relations>.

17. Азізова К. М. Обґрунтування методів управління ризиком кредитування в системі забезпечення економічної безпеки банків / К. М. Азізова, Ю. С. Тисячная // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2012. – Вип. 2. – С. 58-63
18. Аналіз банківської діяльності / Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій–Вергуненко І.М. та ін.; за ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с.
19. Андросова О.Ф. Чинники формування кредитних ризиків та їх наслідки для банківської системи України в умовах фінансової кризи / О. Ф. Андросова, І.В. Михайлова // Ефективна економіка. – 2010. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=142>.
20. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи: монографія / В. В. Бобиль. – Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В Лазаряна. – Дніпропетровськ, 2016. – 298 с.
21. Болгар Т. М. Кредитний ризик як основна складова системи банківських ризиків та роль проблемних кредитів у їх формуванні / Т. М. Болгар // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2013. – № 1 (6). – С.23-39.
22. Бордюг В.В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку / В.В. Бордюг // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2008. – № 3. – С. 112-115.
23. Блуффорд Х. Путнем, Маргарет Е. Озиус. Банковское дело и финансовое управление рисками. – Вашингтон: Институт экономического развития Мирового банка, 1992. – 266 с.
24. Бучко І. Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку / І. Є. Бучко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 178-182.
25. Бучко І. Є. Сучасні методи управління процентним ризиком // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2014. – №. 45. – С. 107-110.

26. Вергелюк Ю. Ю. Методи та інструменти управління кредитним ризиком при обслуговуванні корпоративних клієнтів банку / Вергелюк Ю. Ю. // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2013. – №1. – С. 195-198.
27. Верхуша Н. П. Методи мінімізації кредитного ризику банку / Н. П. Верхуша // Вісник Української академії банківської справи : науковопрактичний журнал. – 2010. – Вип. № 2(29). – С. 23.
28. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку / В. В. Вітлінський. – К. : «Знання», 2000. – 325 с.
29. Вовчак, О. Д. Банківська справа : навчальний посібник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – Л. : Новий Світ. – 2008. – 560 с.
30. Вовчак О. Д. Поняття кредитного ризику в банківській системі України / Вовчак О. Д., Онуфрієнко М. П. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип.8. – С. 171-174.
31. Воцилко М. Основи управління ризиками у банківській справі // Вісник НБУ. – 2001. – № 12. – С. 51 – 52.
32. Гайдаржийська О. М. Напрями удосконалення управління кредитним ризиком / О. М. Гайдаржийська, О. Г. Чернікова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2014. – №38. – С. 47-50.
33. Гаряга Л. О. Удосконалення класифікації банківського кредитного ризику / Гаряга Леся Олегівна // Вісник Університету банківської справи. – 2015. – 1 (22). – С. 76-81.
34. Горалько О. В. Використання міжнародного досвіду у зменшенні ризикованості банківської діяльності та забезпеченні фінансової безпеки / О. В. Горалько // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – Львів : б. в., 2011. – № 1. – С. 60–67.
35. Демчук Н. І. Управління банківськими ризиками / Н. І. Демчук, А. А. Абахтімова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 24. – Ч.1. – С. 117-119.
36. Дибя О. Мінімізація ризиків у кредитуванні інноваційних проектів / О. Дибя // Банківська справа. – 2014. – № 3-4. – С. 101-111.

37. Довгань О. В. Банковские риски как особая сфера предпринимательских рисков: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» О.В.Довгань. – Санкт-Петербург, 2005. – 32 с.
38. Донець О. М. Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками / О. М. Донець, Т. В. Савельєва, Ю. І. Урецька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.knuba.edu.ua/doc/zbirnyk1/urss6_pdf/36-42.pdf.
39. Дорожкина Т. В. Управление рисками / Дорожкина Т. В., Крутиков В. К., Алексеева Е. В. – Калуга : Ваш Дом, 2014. – 233 с.
40. Дослідження Агентства фінансових ініціатив «Аналіз систем ризик-менеджменту в банках України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afi.com.ua>.
41. Эффективность та конкурентоспособность банковской системы Украины / Г.Т. Карчева, Т.С. Смовженко, В.І. Міщенко та ін.; за заг. ред. дра экон. наук Г.Т. Карчевої. – Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 276 с.
42. Жердецька Л. В. Обґрунтування чинників кредитного ризику банківської системи України / Л. В. Жердецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 6. – Ч.4. – С. 221-225.
43. Кевін В. Найт Стандарт ISO 31000 на управління ризиком // Стандартизація сертифікація якості – 2009 – № 3, С. 6-8.
44. Коваленко В. В. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність банків України / В. В. Коваленко, О. М. Зверяков, Д. С. Гайдукович // Фінанси України. – 2016. – № 2. – С. 83-98.
45. Ковальов О. П. Кредитні ризики в системі банківських ризиків / О. П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 1. – С.78-82.
46. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку : Навч. посібник / С. М. Козьменко, Ф.І. Шпиг, І.В. Волошко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 734 с.

47. Кондрат І. Ю. Проблеми страхування кредитних ризиків на фінансовому ринку України / Кондрат І. Ю., Черкасова О. В., Шандра Я. Р. // Наукові праці Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – №5. – С. 24-26.
48. Корнєєв В. Бюро кредитних історій: послуги, функції та організація діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/036.htm.
49. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності: навч. пос. / Т. Д. Косова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 486 с.
50. Костюченко О. А. Банківське право : підручник / О. А. Костюченко. – 3-тє вид. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 928 с.
51. Кравчук В. В. Базельські угоди: новий етап розвитку міжнародної системи оцінки ризиків / В. В. Кравчук // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 121–128.
52. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 86 с.
53. Лачкова В.М. Фінансовий менеджмент в банку: навч. посібник / В.М. Лачкова, Л.І. Лачкова, І.Л. Шевчук. – Х.: Видавець Іванченко І.С., 2017. – 180 с.
54. Лінтур І. В. Шляхи зниження кредитних ризиків як напрям мінімізації їх негативних впливів / І. В. Лінтур, Х. М. Ковач // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2. – С. 170-172.
55. Мамедов С. Базель III як банківська карта євроінтеграції. Європейська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2014/07/8/7024038>.
56. Мічинська О. Ю. Кредитні ризики банків: проблеми управління / О. Ю. Мічинська // Ефективна економіка. – 2016. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4857>.
57. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт. – М. : Дело. – 2003. – 360 с.

58. Немчин М. С. Використання міжнародних стандартів ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах / М. С. Немчин, В. М. Хобта // Сучасний стан і проблеми інвестиційного розвитку – 2008 / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. – Донецьк, ДонНТУ – 2009, С. 35-36.
59. Нетыкина О. Управление рисками / О. Нетыкина // Финансовый директор. – 2004. – № 10. – С. 53-57.
60. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс : підручник / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.
61. Панова Г. С. Кредитная политика коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : ДИС, 1997. – 464 с.
62. Парасій–Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: навч.–метод. посібник для самост. вивч. дисц. / І.М. Парасій–Вергуненко. – К.: КНЕУ, 2003. – 347 с.
63. Пернарівський О. В. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / О. В. Пернарівський // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 4. – С. 44–49.
64. Плиса В. Й. Управління ризиком фінансової стійкості підприємства / В. Й. Плиса // Фінанси України. – 2001. – № 1 – С. 67-72.
65. Подчесова В. Ю. Управління кредитними ризиками та шляхи їх мінімізації / В. Ю. Подчесова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – Вип. 205. – Т. 4. – С. 967–972.
66. Подчесова В.Ю. Управління банківськими ризиками: опорний конспект лекцій. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2014. – 83 с.
67. Прогнозування та хеджування фінансових ризиків : монографія / За ред. проф. Л. О. Примостки. – К. КНЕУ, 2014. – 424 с.
68. Примак Ю. Р. Вдосконалення аналізу процентного ризику банку. метод дюрації / Ю. Р. Примак // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 4. – С. 56-61.

69. Примостка Л.О. Банківські ризики: теорія та практика управління : монографія / Л.О. Примостка, О.В. Лисенюк, О.О. Чуб; Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2008. – 456 с.
70. Рисін В.В. Напрямки підвищення безпеки фінансового сектору в період кризи / В.В. Рисін // Фінанси України. – 2016. – №6. – С. 82-95.
71. Севрук В. Т. Банковские риски / В. Т. Севрук. – М. : Дело, 1995. – 72 с.
72. Система банківського менеджменту: Навч. посібник для студ. вищ. нав. закл. / А. Т. Головка, В. І. Грушко, М. П. Денисенко та ін. – К.: ІНКІОС, 2004. – 479 с.
73. Ситнікова А. І. Стратегія управління кредитним ризиком банку // Ситнікова А. І., Прийдун Л. М. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/sitnikova-ai-priydun-lm-strategiya-upravlinnya-kreditnimrizikom-banku/>.
74. Сохацька О. М. Фінансовий інжиніринг: консп. лекц. / уклад. О. М. Сохацька, С. І. Вінницький. – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – 114 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/images/stories/predmety.pdf>
75. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К. : Кондор, 2004. – 92 с.
76. Уваров К. В. Управління валютним ризиком у банках України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / К. В. Уваров. – К. : КНЕУ, 2007. – 19 с.
77. Управління банківськими ризиками: навч. посіб. / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
78. Управління ризиками банків : монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін. / За ред. д.е.н., проф. А. О. Єпіфанова і д.е.н., проф. Т. А. Васильєвої. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.

79. Управління якістю активів у банках: монографія / кол. авт.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. – К.: УБС НБУ, 2013. – 198 с.
80. Хмыров В. В. Управление рисками. Современные международные стандарты / В. В. Хмыров // Социальнополитические науки. – 2013. – № 2. – С. 82-85.
81. Фінансовий моніторинг в банку : навч. посіб. / С. О. Дмитров, В. В. Коваленко, А. В. Єжов, О. М. Бережний ; за ред. С. О. Дмитрова, В. В. Коваленко. – Суми : ВТД “Універ. кн.”, 2008. – 336 с
82. Финансово-кредитный словарь: В 3 т. / гл. ред. Н. В. Гаретовский. – 2-е изд., стереотип. – М. : Финансы и статистика, 1994. – Т. 3. – 512 с.
83. Швець О. В. Теоретичні аспекти контролю кредитного ризику комерційного банку / Швець О. В. // «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» : збірник тез доповідей : І міжнародна науково-практична конференція, 25- 26 грудня 2015 року, м. Одеса. – Одеса: Бондаренко М.О., 2015. –С. 127-130.
84. Швець О. В. Оцінка якості контролю кредитного ризику в банках України / О. В. Швець // Перспективи розвитку національної економіки збірник тез доповідей: ІІ міжнародна науково-практична конференція, 13-14 травня 2016 року, м. Запоріжжя, 2016. – С. 27-31.
85. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: підручник: 3-тє вид. / В. М. Шелудько – К.: Знання, 2015. – 535 с.
86. Шульженко Г. М. Управління кредитним ризиком у контексті забезпечення та збереження фінансової стійкості комерційних банків / Г. М. Шульженко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / ДВНЗ УАБС. – Суми, 2012. – Вип. 36. – С. 311-318
87. AS/NZS Risk Management Standart 4360 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.riskmanagement.com.au>.
88. Basel Committee on Banking Supervision) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>.

89. ISO 31000:2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.amu.kz/fotos-news/vstrecha_rectora_so_stud_31_oct/ ISO%2031000-2009.pdf](http://www.amu.kz/fotos-news/vstrecha_rectora_so_stud_31_oct/ISO%2031000-2009.pdf).
90. ISO Guide 73:2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:guide:73:ed-1:v1:en>.
91. COSO ERM [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [https://www.coso.org/documents/COSO_ERM_Executive Summary_Russian.pdf](https://www.coso.org/documents/COSO_ERM_Executive_Summary_Russian.pdf).
92. FERMA RMS [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ferma.eu/app/uploads/2011/11/a-risk-managementstandard-russian-version.pdf>.
93. Shvets O. Theoretical aspects of credit risk control in commercial banks / Shvets Olga // // Expectations and challenges of modern economy and enterprises. Problems – Concepts - Activities / Edited by Jaroslaw Kaczmarek, Katarzyna Zmija. – Cracow, 2016. – Vol. 3. – P.143-150.